

ספר

א"ב דבן סירא

ראשונה ושניה

עם הפירוש הישן הכולל

משלים ומעשיות ומדרשו

הספר היקר הזה הוא נחמד ומהולל מאד המלמד לאדם מדות טובות, ונוהן לו עצות ישרות ונכונות, ורבים מבקשים אותו ככסף, וכמטמונים יחפשוהו, ואיננו בנמצא כי אם אחד בעיר ושנים במשפחה

הספר אלפא ביתא דבן סירא הובא בסדר הדורות בשמות הספרים אות בית וו"ל, בן סירא, נכד ב"ם הזקן מוסר ומליצה ע"פ א' ב' שיב עכ"ל נדפס ראשונה בשנת שיב זה שניד שנים ומאו ועד עתה ספו תמו הובא לבית הדפוס מחדש בהוצאות של ה"ר אלעזר שענקיל.

הוצתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י ה"ר תשס"ט

קראקא

בדפוס של יוסף פישער (גראדגאססע 62).

שנת תרנ"ו לפ"ק.

KRAKAU

Druck von Josef Fischer, — Verlag von Lasar
Schenkel Tarnow Galizien, 1896.

כתיב עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר בא וראה כמה גדולים מעשיו של הקביה אם נאמר עושה גדולות עד אין חקר למה נאמר ונפלאות עד אין מספר ואם נאמר ונפלאות עד אין מספר למה נאמר עושה גדולות עד אין חקר כיצד ופרשו חז"ל עושה גדולות עד אין חקר כנגד כל יצירות שבעולם ונפלאות עד אין מספר כנגד שלשה שנולדו בלא שכיבת הורתן עם אדם ואלו הן בן סירא ורב פפא ורבי זירא. וכלם צדיקים גמורים היו וחכמים גדולים בתורה. ואמרו עליהם על רבי זירא ועל רב פפא שמימיהם לא שחו שיחת חולין ולא ישנו בבהימ אפי שינת עראי ולא קדמם אדם לבהימ ולא מצאן אדם יושבין ושותקין אלא יושבין ושונין ולא במלו מקדושת היום ולא כנו שם רע לחביריהם ולא נתכבדו בקלון חביריהם ולא עלתה קללת חביריהם על מטתם ולא נפתכלו בצלם דמות רשע ולא קבלו מתנות ותרנין היו לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא והיאך ילדתן אמן בלא בעל אמרו פעם אחת הלכו לבית המרחץ ונכנס להן בקובתן זרע מישראל ונתעברו וילדו מהם ולא היו יודעים מי היה אביהם. אבל בן סירא נודע לו מי הוא אביו והיאך ילדתו אמו בלא בעילת בעל. אמרו עליה כי בת ירמיהו היתה. פעם אחת הלך ירמיהו לבית המרחץ ומצא שם רשעים משבט אפרים וראה את כולם מוציאין שכבת זרע לבטלה לפי שכל שבט אפרים באותו הדור רשעים היו שכן כתוב בו ויעש הרע בעיני ה'. וכיון שראה אותם התחיל להוכיחם. מיד קמו עליו אמרו מפני מה הוכחתנו חי דרך באר שבע שלא תזון מכאן עד שתעשה כמונו. אמר להם הניחו לי ואשבע לכם שלא אגלה דבר זה לעולם אמרו לו הלא צדקיהו ראה לנבוכדנצר אוכל ארנבת חיה ונשבע לו בגזירת השם שלא יגלה עליו ובטל שבועתו וכן תעשה גם אתה. ועתה אם תעשה כמונו הרי טוב ואם לאו נעשה בך מעשה סדום כשם שעשו אבותינו בעיז שלהם ואם בעיז היו עושין כך אנו בך על אחת כמה וכמה

מיד עשה כן מרוב פחד והיראה מהם. וכמו שיצא משם התחיל
 לקלל יומו שנאמר ארור היום אשר ילדתי בו ויצא ונתענה על
 דבר זה רמיה תעניות כנגד כל אברים שבאדם ושמורה היתה
 טפה של אותו צדיק עד שבאת בתו של אותו צדיק לבית
 המרחץ נכנסה בקובתה ולו' חדשים ילדה בן בשנים ובדבור
 וכיון שילדה היתה מתבישת מבני אדם שהיו אומרים מזנות
 ילדה ופתח פיו הנער ואמר לאמו על מה אתה מתבישת מבני
 אדם כי בן סירא אני. אמרה לו סירא זה מי הוא. אמר לה
 ירמיהו ולמה נקרא סירא שהוא שר ימלך וכתחשוב סירא
 וירמיהו בגימטריא שוין אמרה לו בני אם כן היה לך לומר בן
 ירמיהו אני. אמר לה וכן הייתי ר"ל אלא שגנאי הדבר לומר
 ירמיהו בא על בתו אמרה לו בני והא כתוב מה שהיה הוא
 שיהיה ומי ראה בת יולדת מאביה אמר לה אמי אין כל חדש
 תחת השמש מה לוט צדיק גמור אף אבי צדיק גמור ללוט
 נעשה באונס אף לאבי נעשה באונס אמרה לו תמיה אני ממך
 איך תדע דברים הללו איל אל תתמהי מפני אין כל חדש תחת
 השמש והרי ירמיהו אבי כך עשה בשעה שהיתה אמו כורעת
 לילד פתח פיו וקרא אבי ממעי אמו. ואמר לא אצא עד שיאמרו
 לי שמי פתח פיו אביו ואמר צא ויקרא שמך אברהם אמר לא
 כן שמי אמר לו יקרא שמך יצחק. יעקב. וכן כל השבטים.
 וכל אנשי הדור ההוא. ואמר לא כן שמי עד שנודמן שם אליהו
 ז"ל ואמר יקרא שמך ירמיהו. שבימך יקים הקב"ה אויב שירים
 ידו על ירושלם. ואתה שאמרת יקרא שמי על שמך יהא לי
 משמך יהו ויקרא שמי ירמיהו. מה הוא יצא בדבור אף אני
 יצאתי בדבור. מה הוא יצא בנבואה ממעי אמו שנאמר בטרם
 אצרך בבטן ידעתוך אף אני יצאתי בנבואה מה הוא יצא בשמו
 ממעי אמו אף אני יצאתי בשמי ממעי אמי. מה הוא עשה ספר
 באלפא ביתא אף אני אעשה ספר באלפא ביתא ועכשיו אל
 תתמהי על דברי אמרה לו בני אל תדבר שלא ישלוט בך עין
 הרע. אמר לה אין עין הרע רשאה לשלטא בי ועתה אל
 תרבי

תרבי עלי שאני עושה מה שעשה אבי ועלי נאמר רחילא בתר רחילא אולא וברא בתר עובדיה דאבוהי אמרה לו בני מפני מה אתה מונע אותי מדבור. אמר לה מפני שאת יודעת שאני רעב ואינך נותנת לי לאכול כלום איל והרי לך דדים אכול מאכלך ושטה משתך. אמר לה אין לי חפץ בדדיך אלא לכי ובררי קמח בתרגגולא ולושי לחם נקי ובשר שמן ויין ישן ותאכלי עמי ביחד אמרה לו וטהיכן אקנה דברים אלו. אמר לה עשי בגדים ומכרי ויתקיים בך הפסוק סדין עשתה ותמכור ואם את מפרנסת אותי תתקיים בך הפסוק רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה. התחילה לעשות בגדים ומוכרת ומביאה לו לחם ובשר שמן ויין ישן וכלכלתו שנה אחת ולאחר השנה אמר לה הוליכיני לבית הכנסת והוליכה אותו לבית מלמד אחד שהיו לו שבע בנות. ישב בצדו ואמר לו רבי למדני. אמר לו עדין אין אתה בר למוד כי קטון אתה. ואמרו חזיל בן חמש שנים למקרא. אמר לו בן סירא ולא למדת היום קצר והמלאכה מרובה. ואתה אומר שב ולא תלמוד עדין כי קטון אתה. ואני רואה בבית הקברות קטנים ממני מתים ומי יודע מה יהיה אם אחיה ואם אמות אמר לו המלמד מפני מה אתה מורני. ואמרו חזיל כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה אמר לו עד כאן אינך רבי זעד כאן לא למדתי ממך כלום.

אמר לו המלמד לבן סירא אמור אליך השיב לו ואמר אל תתן דאגה בלבך כי רבים הרגה הדאגה מיד נכהל המלמד ואמר. אין לי דאגה בעולם אלא בשביל אשתי שהיא מכוערת אמר לו אמור ביית אמר לו בתיאר אשה יפה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה, אמר לו בשביל שגליתי לך סודי ואמרתי לך שאשתי מכוערת, אתה אומר לי כך, שמא הרע לך שאמרתי לך סודי. אמר לו אמור גיטיל אמר לו. גלה סודך לאחר מני אלף ואם רבים דורשי שלומך, חזר ואמר לו לך גליתי סודי לא לאחר. אמר לו יעצני ממה שאומר לך, כי אני רוצה לגרש את אשתי בשביל שיש בחצרי אשה יפה ביותר. אמר לו אמור

דלית

דלית, אמר לו, דל בשרך מאשת חן כנגד שלהבת של נחלת.
 (נ"א כבשר מן הגחלת) אמר לו ומה אעשה שכל שעה ושעה
 שאני נכנס לביתי היא משתמחת לפני ואני נותן בה עיני שישרה
 בעיני. אמר לו אמור היא אמר לו העלם עינך מאשת חן פן
 תלכד במצודתה. אמר לו המלמד בני באיזה מצודה אלכד. אם
 בשביל כשפים שתעשה לי אני יודע שלא תעשה לי כשפים
 מעולם. מפני שבעלה הראשון זלדקן ואני עבדקן. אמר לו אמור
 ואיו אמר לו ווי למי שהולך אחר עיניו וידע כי בני זנונים המה
 ואין לו כלום בהם. אמר לו אמור ויין, אמר לו זלדקן ועבדקן אל
 תהי (תלעג) מהם כי לא תדע מה נגזר עליך. אמר לו איני רוצה
 ליטול עצתך לפי שאני מחשב לישא אותה. ויש לה (לו) שבע
 בנות ולי (ולה) אחת ויהיו בביתי ויכלכלו אותי בכבוד. אמר לו
 אמור חית, (אמר לו) חביבין לכל אדם הזכרים ואוי לאבי
 הנקבות. אמר לו והלא שבע בנות יש לי וטוות ועושות כל
 מלאכת ביתי והן בביתי כזית רענן וכגנה יפה. והיאך
 אתה אומר לי אוי לאבי הנקבות ואם אין נקבות זכרים מהיכן
 באים. אמר לו בן סירא עני תנחומין של הבל אתה מתנחם.
 שכך אמרו תזיל אשרי מי שבניו זכרים ואוי לאבי הנקבות.
 לפיכך אני אמרתי לך. ועוד בשעה שהבת יוצאת ממעי אמה
 לאויר העולם שמים וארץ וכוכבים ומזלות וכל מה שנברא בעולם
 מתאבלים עליה. וכשיצא הבן לאויר העולם כל העולם שמחים.
 ואם נולד בת לאדם ואתה שואל מה ילדה אשת פלוני. הוא
 משיבך בשפה רפה ובכבוד ראש ועיניו כלפי מטה בת ילדה.
 ואם זכר הוא משיבך בצחצחות בן ילדה בלשון יפה ובמיטב
 הגיון ועיניו כלפי מעלה אמר לו אמור מיית. אמר לו טמונת
 שוא בת לאביה מפתדה לא יישן בלילה (מפני מה לא יישן...)
 אמר לו אמור יויד אמר (לו) יישן. לא יישן שומר קטנה שמא
 תתפתה בנערותיה או תאנס בגרה (שמא) לא תזנה. (נ"א ישמור
 בקטנותה שמא תתפתה או תאנס בגרה שמא תזנה). אמר לו
 כל

כל מה שאמרת אמת אמרת. שאין אדם מצטער על הבת אלא כשהיא עומדת בבית. אמר לו אמור כיף אמר לו כשתנשא הבת אתה מצטער עליה ביותר שמא יהיו לה בנים שמא לא יהיו לה. וכשתזקין שמא לא תעשה כשפים. אמר לו אמור למיד. אמר (לו). לא תישן בנערותך. ובזקנותך לא תשא אשה זקנה. שאשה זקנה מתשת כחך אעיפ שאתה בחור. ואשה בתולה מוספת לך כח וגבורה, אמר לו אמור מים, אמר לו מימי אשה בתולה מתוקים ומוסיפין כח, ומימי אשה זקנה מרים כלענה ומתישים כח ככור שהיה בו מים ושאבם הרוח. אמר לו אמור נזין. אמר לו נער עצמך מאשה רעה ושולמת עליך בלשונה. כי אשה רעה ככלבים מבולבלות ועליה דלתים סגורים והיא רבים (בבית) תתן בפיה במענה אמר לו אמור סמך אמר (לו). סופר (ו) סלמד ישא בתולה ואל ישא בעולה. כי מימי הבתולה יהיו לך לדרך, ומימי הבעולה ככור שאבם זר בלעריך. אמר לו אמור עיין, אמר (לו) עיניך העלם מאשה אלמנה ואל תחמוד יפיה בלבבך, כי בניה בני זנונים, אמר לו אמור פיא, אמר (לו) פניך כבוש מחברים רעים. אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מהם פן תלכד במצודתם. אמר לו אמור צדי, אמר (לו) צפון בני ממנוך בחייד ושמנהו. ליורשך עד יום מותך אל תתנהו. אמר לו אמור קויף אמר (לו) קנה לך ממון ואשה טובה יראת השם והרבה לך בנים ואפילו הם מאה. אמר לו אמור ריש. אמר (לו) רחק משכן רע ואל תמנה בחברתם כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפך דם. וכמו כן רחם (על) שכניך ואפילו הם רעים תן להם ממאכלך. כי בעת עמך לדין יעידון עליך. אמר לו אמור שיין אמר (לו) שמע אדוני אל אמרי והם אונך אל דברי, שב לך אדוני מעשות מריבה עם שכניך, ואם ראית בתביריך דבר רע אל תוציא דבתך על לשונך. אמר לו אמור תאיו אמר (לו) תקנה לך זהובים וכל ממון ואל תגיד לאשתך אנה הוא ממון ואפילו היא טובה. אמר לו המלמד עליך נשתנו סדרי בראשית, אמר לו אין כל חדש תחת השמש שהרי ירמיהו כך לימד

לימד לברוך בן נריה ולא נשתנו סדרי בראשית. שאמר לו אמור אליך והוא אומר איכה ישבה בדרך העיר, ואמר לו אמור ביתי, ואמר בכה תבכה בלילה, וכן כלה אלפא ביתא שיש במגלת איכה ואמרו עליו על בן סירא שלמד ספר ויקרא ביום אחד ואמר לו הטלמד עליך נשתנו סדרי בראשית, אמר לו בן סירא אין כל חדש תחת השמש, שהרי ירמיהו למדו, ועוד כתיב ובניהו בן יהוידע בן איש חי, חי כתיב וקרינן חיל, וכי כל העולם מתים והוא חי אלא שהיה חי בתורה שלמד ספר תורת כהנים ביום אחד.

ואמרו עליו על בן סירא שאותה שנה למד ספר תורה כלה, לשנה שנית למד טקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות, לשנה שלישית למד דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, לשנת רביעית למד קלות והמורות תקופות וגיטטריאות, לשנה המישית למד שיחת דקלים, שיחת מלאכי השרת שיחת ישים, ומשלות שועלים, לשנה ששית למד ספרא וספרי ותאנא דבי אליהו, לשנה שביעית לא הניח דבר גדול ולא קטון שלא למד. בוא וראה כמה היתה חכמתו של בן סירא שהיו מביאין לו סאה של חטים, והיה אומר להם, חשבו חטים של סאה זו ותמצאו בו כך וכך גרגרים בחשבון, עד שיצא שמו בכל העולם, עד ששמעו נבוכדנצר מלך בבל חכמתו, ומסי שטע מחכמיו, וכששמעו חכמיו חכמתו אמרו אוי לנו ווי לנו שעכשו יאבדנו נבוכדנאצר, אלא נלשינהו למלך וישלח אחריו ונשאלנו דבר קשה מדעתנו שלא מדעתו, ואם לא ישוב לנו תשובה נהרגהו. וכן עשו הגידו למלך ושלח אחריו, אמר להם ומה אתם רוצים לשואלו, ואמרו לו מה הוא אוי ונהי אם ידע מוטב ואם לאו נהרגהו. הלכו אחריו אלף רוכבי סוסים כולם מקומעי אצבע ועוקרי אילנות. אמרו כולם פה אחד למלך. אדונינו אם תרצה לשגרנו בכל העולם נלך ואל תשלחנו לאחד מחכמי ישראל, שלא יעשנו כמו שעשה אלישע לנדורי ארם, כתב להם את חית השדה נתתי לו לעבדו כאשר יאמר לכם אתם לכו אמרו לו סימן זה שהבטיחני אלהיו

אלהיו ויבא עמכם, וכהב להם באגרת, כשבאו אליו והראוהו האגרת, אמר להם בן סירא, לא שיגר אתכם בשבילי אלא בשביל ארנבת אחד שיש לי, מיד נטל ארנבת וכתב על ראשה הרי זו מחית השדה ויעבוד לך, אמרו היאך שער זה מגולת בקלף, אמר אין זה בברזל או בדבר אחר אני רואה בשרו בתוכו וקלף לא יחכן שיהיה בשרו בתוכו, ולא היה יודע איך הוא עשוי, מיד שיגר אחריו גדוד אחר ושלה לו בכתב אם לא תרצה שתבא לכבודי בוא לכביד הארנבת שלך, מיד נתרכך ונתרצה בדבר והלך אצלו, וכשבא אליו אז היה בן שבע שנים, מיד נקבצו כל חכמיו של נבוכדנצר אליו התחילו שואלין אותו, אמרו לו מהו אוי ונהי, אמר להם כששמעתם עלי הרי לכם אוי ועתה אם אהרוג אתכם הרי לכם נהי אמרו לו פרש לנו בטוב מהו נהי ומהו ווי (אמר) שני ווין בו ופירושן כשילך אדם ויגע בכלב ויחזיק באזנו ווי לו בודאי, ועד שלא ינצל מנחש אם יבא עליו אריה או הרי אוי ונהי, בשמעם פחדו והעבירו הדברים ואמרו אין אנו יודעים מה תאמר הראינו ווי ונהי בעינינו, מיד הלך ונטל קרסטל שהיה לו שני פיות והלך ותפש שלשה נחשים ושלשה עקרבים ושם העקרבים בפי התחתון והנחשים בפי העליון וסתם הקרסטל ובא לפני המלך, ואמרו לו חכמיו מה יש בקרסטל אמר להם ראו, מיד שם אחד ידו בקרסטל בפי הראשון ומשש נחשים אמר ווי מה זה, שם ידו בפי התחתון והכהו עקרב אמר ווי ונהי, אמר להם בן סירא הרי ידעתם ווי ונהי וראיתם אותו, כראותם כן מיד פחדו וזעו ורעדו ונפלו על פניהם, אמר להם הכלך התניתם עמי שאם לא ידע ווי ונהי תהרגוהו הרי ידע ווי ונהי המשפט אשר שפלתם עליו שיהרג עתה חייבים אתם בהריגה, אמרו לו יעשה המלך לעבדיו מה שירצה, מיד מסרם לבן סירא אמר להם והלא (לא אמרתי לכם כלום) אתם הבאתם אותי (אלא). בשביל ווי ונהי, מיד נטלם וזרקם בגוב אריות ומתו בא (ו) ווי ונהי, אז נטל המלך לבן סירא והושיבו בכסא זהב וקבע כתר בראשו אמר לו המלך אני אמליכך שאתה ראוי למלכות

למלכות, אמר לו אדוני איני רוצה יזאני קטון ולא ראוי לי
 שאמלוך על ישראל שאיני מורע דוד, אמר ליה יואש בן שבע
 שנים מלך, אמר לו הוא היה מורע המלוכה, אמר לו הואיל
 ולא תרצה שב עמי במלכותי שאני וזאה בעולם ואיני יודע,
 אמר לו אדוני כל מה שאתה רוצה שאל ואני אפרש לך כל
 מה שתאמר, אז שאלו שתיים ועשרים שאלות וחזר לו שאלתו,
 ואלו הן. בתחלה אמר לו שער הארנבת איך גלחת ראשה, אמר
 לו בסם ובסיד, אמר לו ומה טיבו, אמר לו תגלחת מגלחת
 השער, אמר לו ומה שמו, איל תגלחת בסם ובסיד ובזרניך,
 וזה הדבר בימי אמך בדא אותו שלמה מלכו בחכמתו, כשבאה
 אמך מלכת שבא אל שלמה והביאה לו דורון לראות חכמתו
 ישרה בעיניו ובקש לשכב עמה, ומצאה כולה שער והביא סיד
 וזרניך וברר הסיד (בכברה) ושחק הזרניך וערבם במים ונעשה
 נם בסיד תגלחת ומשחה ורחצה ונשר שערך ובא עליה באותה
 שעה, אמר לו לא האמנתי לדברי עד עזראיתים בעיני, אמר לו
 מאין תדע, אמר לו נביא אני והקביה מגלה לי כל סתום. אמר
 לו אם כן אמת מה שאמרת לי ספר זילנות שבגני אמר לו
 שלשים מיני אילנות היו בגנך, עשרה נהם נאכלין בכל שהם
 ואלו הן, תפוחים, תאנים, שקמים, אתרוגין, ענבים ספרגלים,
 אגסים, בטנים, פלפלין, ולימוניא, הוא לשון ישמעאל שעושיין,
 מלוחין ועשרה מהם נאכלין מה שבפנים ומה שבחוץ נשלכין
 ואלו הן, רמונים, אגוזים, שקדים, פסתקין סנובדין, מורלין,
 קטפילין, גונורין קרומין (•••) ושמן בלשון ערוב גז, לוז, פסתק,
 בנדק, שהבלום, דומן צנובר, בלוט, עשר מום נאכלין מה שבחוץ
 ואלו הן. תמר. זיתים חרובין פירסקין, עזרדין, שופין, אחוכין
 גרגרניות, הרותים, עלוסים. אמר לו ומי ומעם. אמר לו אדם
 הראשון לקחם מגן עדן ולא יצא עד שנקחם משם ברשות
 הקביה, גם לקח עמהם כל מיני בשמים ומיני רפואות אחרים
 שלשים מינים. אמר לו ראית אותם בגני א' הוגד לך, אמר לו
 סתום עיני אם תרצה וצא עם חיילותיך ועשה כך גדודים ואגיד

לך באיזה גדר אתה, ועשה כן סתם עיניו ושם איש נאמן עמו,
עבר גדר ברעש ובקולות עד שהיתה הארץ מרעשת, אמר לו
אותו נאמן שעמו המלך בזה הגדר הוא אמר לו לאו, עבר גדר
אחר ברוב קולות ובו פרשים רצים מכל צדדים אמר האיש
הנאמן המלך בזה הגדר, א"ל לאו, עבר גדר שלישי בהלולים,
ובכל מיני זמר, א"ל יש כאן, א"ל לאו, עבר גדר רביעי בשתיקה
ואפי' קול רגלי סוסים לא נשמעו אלא דממה דקה. א"ל יש כאן,
א"ל הן, א"ל המלך הודיענו מאין תדע זה סוד גדול, אמר לו
אתה נתגאית במלכותך כל כך ודמית עצמך להקביה שנאמר
והנה הי' עובר בקול דממה דקה שם נראה מלך מלכי המלכים
ושב על כסא רם ונשא אמר לו תשוינו לאלהיך, אמר לו אינך
שוה לו אבל מגאותך ורוב זדונך דמית למלכות הקביה ולכך
יש עליך חרונו, אמר לו ואם חרונו עלי איך נשאתי וגדלתי
בעולם ומסר הכל תחת ידי, א"ל הקביה אם רוצה להשפיל אדם
קודם יעלהו ואחר כך ישפילהו שנאמר אם תגביה כנשר, מיד
א"ל אם תהיה לי חתן ותקח את בתי לאשה אמליכך במקומי,
א"ל אני בן אדם ואיני יכול לישא בהמה שנאמר אשר בשר חמורים
בשרם וגו' כששמע המלך שהיה מקלל ומחרף ומגדף לאומות
העולם חרה לו מאד, אמר לחכמי הגידו לי דבר שנאכילהו לו
בסתר וימות, אמרו לו אין אנו יודעין, מיד הרגן ואמר
לבן סירא אשאלך דבר והודיעני ואתן לך כסף וזהב עד לאין
חקה, יש לי אהוב ואני שונאו והוא אוהבני וארצה להרגו
בדבר שאינו יודע בו במאכל יאכלהו וימות, מיד הבין
בן סירא שהוא רוצה להרגו א"ל אמשול לך משל, היה סוס
נאה (לנמרוד) עד לאין די. אמרו לו הסוסים תן לנו ראשך
לחתכו ונתן לך בית מלא תבן ושעורים, ידע הסוס מה הדבר
שהן מבקשין לעשות לו שהיה פקח, אמר להם שומים אם אתן
את ראשי לכם לחותכה מי יאכל התבן והשעורים, כך אתה
מבקש להרגני ואם תהרגני מי יטול הכסף והזהב ומי יאכלם,
אמר לו חי כמוש לא אהרגך אמר לו אני מספר לך, תן לו

עשרה

עשרה ימים לאכול חלמוני ביצים בלא מלח וימות, אמר המלך בלבו שקר ידבר, הביא אדם והאכילהו ומת, אמר לו המלך אכול לפני כך ואניחך, אמר לו כל מה שתעשה בידך איני יכול לאוכלו, אעשה אני ואוכלם. מה עשה שם מלח בסתר והיה אוכל חדש ימים. איל ילמה שקרתי איל עשיתי בהם קלשיאות שחקתי מעט ושמתו בהם מיר הלך ועשה לו וחלה. אמר לו רפאני כתב לו קמיע ונתרפא, אמר לו למה בקשת להרגני. אמר לו כך אמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע אקדים קטול למאן דבעי למקטלך. מיד חלה בנו הקטן איל המלך רפא לבני ואם לאו אהרוג אותך. מיד ישב וכתב לו קמיע בשם טהרה וכתב שם המלאכים הממונים לרפואה בשמותם ותבניתם ודמותם וכנפיהם וידיהם ורגליהם. וכשראה נבוכדנאצר בקמיע אמר לו מה אלו. אמר לו המלאכים הממונים לרפואה סנ'וי סנ'סנוי, סמנ'גלף. וכשברא הקביה אדם הראשון יחיד, אמר לא טוב היות האדם לבדו, ברא לו אשה מן האדמה כמוהו וקראה ללית, מיד התחילו מתגרין זה בזה, אמרה היא איני שוכבת למטה, והוא אומר איני שוכב למטה אלא למעלה שאת ראויה למטה ואני למעלה, איל שנינו שוין לפי ששנינו טאדמה ולא היו שומעין זה לזה כיון שראתה ללית כך אמרה שם המפורש ופרחה באויר העולם. עמר אדם בתפלה לפני קונו ואמר, רבונו של עולם אשה שנתת לי ברחה ממני, מיד שגר הקביה שלשה מלאכים הללו אחריה להחזירה. אמר הקביה אם תרצה לחזור מוטב. ואם לאו תקבל על עצמה שימותו טבניה בכל יום מאה בנים, והלכו אחריה והשיגוה בתוך הים במים עזים שעתידין המצריים למות שם. וספרו לה דבר ה' ולא רצתה לחזור. אמרו לה אנו נמביעך בים. אמרה להם הנחוני שלא נבראתי אלא להחליש התנינוקות כשהן משמונה ימים, מיום שיוולד אשלוט בו אם היה זכר, ואם נקבה מיום ילדותה עד עשרים יום, וכששמעו דבריה הפצירו לקחת אותה, נשבעה להם בשם אל חי וקים שכל זמן שאני רואה אתכם או שמכם או תבניתכם

תבניתכם בקמיע לא אשלוט באותו התינוק, וקבלה על עצמה שימותו מבניה טאה בכל יום, לפיכך בכל יום מתים טאה מן השדים, ולכך אנו כותבים שמותם בקמיע של נערים קטנים ורואה אותם וזוכרת השבועה ומתרפא הילד. לאחר ימים איל המלך יש לי בת אהת ומתעטשת בכל שעה אלף עטושים רפא אותה אמר לו שגרה לי בבוקר עם סריסיה וארפאנה. בבוקר באה אליו עם סריסיה. כשראה אותה התחיל לכעוס, אמרה לו למה הכעסת אמר לה אביך גזר עלי שאעטוש אלף עטושים לפניו למחר ולמחרתים ואפחד שמא ימיתני והמתין עלי שלשה ימים ולא אדע מה אעשה. איל אל תדאג בזה אני אלך במקומך ואעטוש לפניו אלף עטושים בשבייך ובשבילי. איל הואיל וכך הדבר שבי עמי שלשה ימים ואל תעטשי בהם ויהיו מוכנים ליום השלישי. מיד כל שעה שבא לה העטוש היתה עומדת ברגלה ומעצרת בן עיניה כאשר אמר לה וסובלת עצמה וסוגרת את פיה מעט מעט ונפסק ממנה העטוש כלל לאחר שלשה ימים לא יצא מפיה עטוש. ליום השלישי לקחה לאביה ואמר לה לכי עטשי לאביך אלפים עטושים. באה לפניו ולא יכלה לעטוש אפי' פעם אחת. מיד עמד ונשקן. התחיל לשואלו שאלות אמר לו למה נבראו עטושים איל אלולי עטושים היה אדם נהרו בבגדיו וכשירדע אדם שעטושין באין עליו ילך ויעשה צרכיו שלא יבא לידי בושה וישב בבגדיו ממונפים. איל למה בכל גופו של אדם בכל גומא שתי שערות ובראשו בכל גומא שער אחת איל ברא הקביה בראש כל גומא שער אחת ואם ברא שנים בכל גומא שתי עיניו היו מחשיכות. וכך העולם אם היה יורד שני טיפין מטר בגומא אחת נחרב העולם והיה יוהר מהטבול. ובמקום שברא הקביה נגע ברא אצלו רפואתו, איל אשריך בני שגלה לך הקביה כל כך, אמר לו מפני מה נבראו יתושין בעולם שאינן מתקיימין בעולם אלא יום אחד בלבד ויאבדו ויבראו אחרים. אמר לו בזכות יתוש אחד שעתיד לפרע מן טיטוס הרשע והנשארים להיות בהם בני העורבים

כשיצאו

כשיצאו מהבצים יצאו לבנים ויברחו אבותיהם ויניחום ויקראו אליו. שנאמר לבני עורב אשר יקראו. ויביא להם יתושים בפיהם ויאכלו ויחיו בהם שלשה ימים ולאחר שלשה ימים ישחירו ויחורו אבותיהם להם והקביה מקדים רפואה למכה. איל מפני מה הקביה ברא בעולמו צירעין ועכביש שמפסידין ואין בהן הנאה איל פעם אחת היה דוד מלך ישראל ע"ה יושב בגנו וראה צרעה אוכלת עכביש וכא שוטה ובירו עץ והיה מגרשם. אמר דוד לפני הקביה רבוננו של עולם מה הנאה באלו שבראת בעולמך צירעה אוכלת דבש ומשחתת ואין בה הנאה. עכביש יארוג כל השנה ולא ילבשנו. שוטה מויק את הבריות ואינו יודע יחודך וגבורתך ואין בו הנאה לעולם. איל הקביה דוד מלעיג אתה על הבריות תבא שעה ותצטרך להם ותדע למה נבראו. וכשנחבא במערה מפני שאול המלך שלה הקביה עכביש וארגה על פי המערה וסגרה אותו בא שאול וראה ארוג אמר בודאי לא נכנס אדם הנה שאם נכנס היה קורע הארוג לקרעים והלך ולא נכנס לשם וכשיצא דוד וראה העכביש נשקה ואמר לה ברוך בוראריך וברוכה את רבוננו של עולם מי יעשה כמעשיך וכגבורותיך שכל מעשיך נאים. ולפני אכיש עשה עצמו שוטה ולפני אנשיו והיתה בת אכיש שוטה ומשוגעת. כיון שהביאוהו אליו. איל מלעיגים אתם אותי בשביל כתי שהיא שוטה הבאתם זה אלי או שמא חכר משוגעים אני. מיד הניחוהו וברח והודה לאל על מעשיו. שכל מה שברא בעולם יש בו הנאה. ובזמן שמצא דוד לשאול שוכב בצהורים והיה אבנר שוכב בפתח ראשו בפתח אחד ורגליו באחד בא ונכנס מבין רגליו והיו רגליו זקופות ונטל צפתת המים וכשבא לצאת מבין רגליו ופשט אבנר רגליו וכסהו בהם היו עליו כשני עמודים גדולים ובקש רחמים מ"ה ואמר אלי אלי למה עזבתני. באותה שעה עשה לו נס ושלח לו צרעה ונשכה רגלי אבנר וזקפן ויצא דוד ושבת להקביה. ולא ראוי לכן אדם להלעיג במעשה האל. אמר נבוכדנאצר לבן סירא השור מפני מה אין לו שיער בחוטמו איל

אֵיל כִּשְׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשֻׁעַ סוֹבְבִין לִירִיחוֹ לַהֲפִילָה הִיָּה יְהוֹשֻׁעַ
 בְּרִיא הִבְיָאוּ לוֹ סוֹס וַחֲכוֹר וּפְרָד לִרְכוֹב וּמָתוּ כּוֹלָם תַּחְתּוֹ
 וַהֲבִיאוּ לוֹ שׁוֹר וּסְבֹל אוֹתוֹ. וּכְשֶׁרָאָה כֵּן נִשְׁקוּ בַּחוּטָמּוֹ וּלְפִיכֶךְ
 אֵין לוֹ שִׁיעָר. אֵיל מַפְנֵי מַה חֲתוּל אוֹכֵל הָעֵכְבֵר יוֹתֵר מִכָּל
 הַשְּׂרָצִים. אֵיל בַּתְּחִלָּה חֲתוּל וְעֵכְבֵר חֲבָרִים הָיוּ פַעַם אַחַת הֵלֶךְ
 הָעֵכְבֵר וְהַלְשִׁין לַחֲתוּל לְהַקְבִּיָּה. אֵיל רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי וְחֲתוּל
 נִשְׁתַּתְּפֵנוּ וְאֵין לָנוּ מַה לֵּאכּוֹל אֵיל אַתָּה הַלְשַׁנָּת אֶת חֲבִירֶיךָ
 כְּדֵי שֶׁתֹּאכְלֵנוּ. עֵתָה הוּא יֹאכֵל אוֹתְךָ וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ מְזוֹנוֹת.
 אֵיל רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְמָה עֲשִׂיתִי אֵיל אִי שְׂרִץ טָמֵא וְהִלָּא לְמַדַּת
 מִשְׁמֵשׁ וִירַח שֶׁהָיוּ שׁוּין בְּקוֹמָה וּבַתּוֹאֵר וְעַל שֶׁהַלְשִׁינָה הַלְבֵּנָה
 לְשִׁמְשׁ חֲסֵרְתִי מִמְּאוּרָה וְהוֹסַפְתִּי לְשִׁמְשׁ. כֵּן גַּם אַתָּה הַלְשַׁנָּת
 עַל חֲבִירֶיךָ שֶׁתֹּאכְלֵנוּ לְפִיכֶךְ הוּא יֹאכֵל אוֹתְךָ. אֵיל רְבוּנוֹ שֶׁל
 עוֹלָם אִם כֵּן נֶאֱבַד אֲנִי וּזְרַעִי. אֵיל אֲנִי אֲשֹׁאִיר לְךָ פֶּלִיט כְּמוֹ
 שֶׁעֲשִׂיתִי לִירֵת. מִיד הֵלֶךְ הָעֵכְבֵר וְנִשְׁךְ הַחֲתוּל בְּרָאשׁוֹ וּקְפִץ
 הַחֲתוּל וְהַשְׁלִיךְ הָעֵכְבֵר בְּאוֹץ וְנִשְׁכּוּ וּמָת. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נִפְל
 אִימַת חֲתוּל בַּעֲכָבֵר וּלְפִיכֶךְ יוֹכְלֵנוּ. אֵיל מַפְנֵי מַה יִּשְׁתִּין הַחֲכוֹר
 בַּהֲשַׁתֵּנָת חֲבָרוֹ וּמְרִיחַ צוֹאָתוֹ. אָמַר לוֹ כְּשֶׁבְּרָא הַקְבִּיָּה כָּל בְּרִיָּה
 אָמַר חֲמוֹר לְסוֹס וּפְרָד (כָּל) בּוֹיָה יֵשׁ לָהּ רִיחַ וְאֲנִי עֲמִלִין לְדוֹרֵי
 דּוֹרִים וְאֵין לָנוּ רִיחַ נִתְּפַלֵּל לְקוֹנֵינוּ שִׁיתֵּן לָנוּ רִיחַ וְאִם לֹא
 נִבְטֵל לְזֹרְעֵינוּ הַתְּפַלֵּלוּ וְלֹא נַעֲנוּ אֲבָל אֵיל כְּשִׁיְהִיו מִימֵי רַגְלִים
 שְׁלָכֶם נִהְרֹת וּמוֹחֲנִים בָּהֶם רִיחִים וְרִיחַ צוֹאָתְכֶם כְּרִיחַ בְּשָׂמִים
 אִזְּ אַתֶּן לָכֶם שְׂכָרְכֶם וּלְכֶךָ הֵם מְרִיחִים וּמִשְׁתִּינִים. אֵיל וְלָמָּה
 יֵשׁ שְׁנֵאָה בֵּין כָּלֵב לַחֲתוּל אָמַר לוֹ נִשְׁבַּרָּא הַחֲתוּל הֵלֶךְ וְנִשְׁתַּתֵּף
 עִם הַכָּלֵב וְהָיוּ שְׁנֵיהֶם צָרִין וְאוֹכְלִין בֹּא לָהֶם יוֹם אֶחָד וּשְׁנֵי
 וּשְׁלִישִׁי וְלֹא מִצְאוּ כָּלוֹם לֵאכּוֹל אִזְּ אָמַר הַכָּלֵב לַחֲתוּל עַד מָתִי
 אֲנִי יוֹשְׁבִים רַעֲבִים לְךָ אַתָּה אֲצֹל אָדָם הָרֹאשׁוֹן וְשֶׁבַע עֲמֹ בְּבֵיתוֹ
 וְתֹאכֵל וְתִשְׁבַּע וְאֲנִי אֶלֶךְ אֲצֹל שְׂקָצִים וְרַמְשִׁים וְנִמְצָא כָּלוֹם
 וְנֹאכֵל וְנַחֲיָה אָמַר חֲתוּל לְכָלֵב נִשְׁבַּע שְׁנֵינוּ שְׁלֹא נֵלֶךְ לְאֹדוֹן
 אֶחָד אֵיל בְּטוֹב אִמְרַת מִיד נִשְׁבַּעוּ שְׁנֵיהֶם וְהֵלֶךְ חֲתוּל לְבֵית
 אָדָם הָרֹאשׁוֹן וּמִצָּא עֵכְבָרִים וְאָכַל וְשִׁבַּע וְהַנְּשֹׂאֲרִים בִּרְחוֹ מִלִּפְנֵי

כְּשֶׁרָאָה

כשראה כן אדם אמר רפואה גדולה שלח לי הקביה מיד הושיבו
 בביתו והאכילוהו לחם והשקהו מים או מה עשה הכלב הלך
 אצל זאב אצל אלך עמך הלילה ואלין איל הן הלכו בטערה
 שניהם ושכבו שמע הכלב קול צעדת רגלים של חיות מיד
 הקיץ לזאב ואיל שמועת לסטים אני שומע איל צא אתה לגרשם
 עטרו עליו להרגו ברח והלך אצל הקוף וגרשו והלך אצל
 הכבש קבלו ושכב עמו שמע צעדת רגלים אמר הכלב לכבש
 שמועת לסטים אני שומע איל צא אתה ויצא הכלב והיה נוכח
 אמרו הזאבים כבש לשם הלכו ומצאוהו ואכלוהו וברח הכלב
 ממלון למלון ולא מצא מנוחה כלל מיד הלך לאדם הראשון
 קבלו ושכב עמו במלון ובחצי הלילה אמר הכלב לאדם קוני
 רגלים אני שומע מיד עטד אדם ונטל הרוסח והלך עם הכלב
 ורדפו לחיות עד שהבריחום מלפניהם והזרו שניהם ביחד אמר
 אדם לכלב בוא עמי לביתי ותדור עמי ותאכל ממאכלי ותשתה
 ממשתיי והלך עמו כששמע חתול קולו של כלב יצא לקראתו
 אמר לו מפני מה באתה אלי אמר לו אדם הביאני התחילו
 לעשות מריבה אמר אדם להתול למה תריב עמו אני הבאתי
 שראיתיו ערום כולו לב איל אל תדאג היה גם אתה עמי כמנהגך
 אמר לו אדוני גנב הוא יפה לדור עם גנב אמר חתול לכלב
 למה הפרת שבועתך אמר לו לדירתך לא אבוא לא אוכל מה
 שיש לך אני לא אויב לך כלום לא שמע ממנו אז התחילו
 מריבין כשראה הכלב כן מיד ברח לביתו של שת וישב עמו
 והיה הכלב מבקש לעשות שלום עם ההתול ולא רצה החתול
 ומאוחו העת עד היום הזה הם במריבה וכמעשה אבות יעשו
 בנים בין חיות בין בהמות בין אדם ועליהם מושלים רחילא
 בחר רחילא אזלא. איל מפני מה הכלב מכיר את קונו וחתול
 אינו מכיר איל כל מי שיאכל ממה שאכל העכבר שוכח תלמודו
 חתול שאוכל עכבר עצמו על אחת כמה וכמה שאינו מכיר
 קונו. איל מפני מה תפירה בפי-העכבר איל בימי המבול נכנסו
 בתיבה שקצים ורמשים ובר ונקבה פעם אחת ישב עכבר עם
 נקבתו

נקבתו אצל חתול אמר חתול זוכר אני שאבי אוכלו ואת זרעו
 מותר לי שאכלנו מיד הלך לאכלו ברח העכבר והיה מבקש
 נקב להחבא ולא מצא מיד נעשה לו נס ומצא נקב ונכנס שם
 בא החתול אל הנקב ורצה להכנס אחריו ולא היה יכול לפי
 שהנקב קטון הכנים ידו להוציאו פתח פיו העכבר ומשך לחייו
 בצפרניו ונקרע מפיו למטה כחצי זרת כשהלך החתול יצא
 העכבר מן הנקב והלך לנה ואמר לו איש צדיק עשה עמו
 צדקה ותפור לחיי שקרע לי חתול אויבי א"ל לך הבא לי שער
 מונב החזיר והוליד לנה השער ותפר לו הקרע ועד עתה נראית
 התפירה א"ל מפני מה העורב הולך ברקידה א"ל פעם אחת
 ראה העורב ליונה הולכת בשוב הליכה יפה יותר מכל העופות
 ישרה בעיניו הליכת היונה אמר בלבו אלך גם אני כמותה
 והיה משבר עצמיו בהליכה (נ"ל משמר אותה ההליכה) והיו
 העופות משחקין בו נתבייש העורב ואמר אחזור להליכתי
 הראשונה בא לחזור ולא היה יכול אלא שכח הליכתו הראשונה
 והיה כמרקד ולא עלתה בידו לא הליכה ראשונה ולא אחרונה.
 ועליו גמשל המשל המבקש בידו יותר נמצא בידו מעט כך הוא
 לא נשאר בידו כלום. א"ל ומפני מה העורב מזריע מפיו א"ל
 נחלקו בו חכמי ישראל יש אומרים מפני ששמש בתיבה
 נעשה משונה. וכן הכלב נגזר שיהא נקשר בשמושו. ויש
 מי שאומר מפני שהוא רשע וגנב ומזיד לפיכך נשתנה מכל
 הבריות בא חכם אחד ואמר לחכמים שנחלקו אני אקיים
 לדבריהם אמר בתיבה כשרצה נח לשלחו לראות הקלו המים
 הבריה עצמו מלפני נח ונכנס תחת כנף הנשר שלא ישלחו
 בקשו אחריו ומצאוהו תחת כנף הנשר. אמר לו נח רשע צא
 מן התיבה וראה אם נתמעטו המים מעל הארץ אמר לו מכל
 העופות לא מצאת אלא אותי א"ל אין לי רשות לשלח אלא
 שנים שתחלת שמם ע"י עורב יונה א"ל ולמה עורב ולא נשר
 ויונה א"ל מפני שיש עיר אחת ושמה ע"י ועתידין יושביה להרוג
 יאיר שאסר העורב והתיר יונה. אמר עורב לנה בעזות מצה לא

תשלחני אלא להרגני ולבא על אשתי. ובעבור זה כל מה שהכנסת
 בתיבה שבעה שבעה ואני זוג מיד קללו נח ואיל בדבר שאתה
 מוציא שם רע עלי תקולל כי לעולם לא תבא על נקבתך אלא
 בפוך וענו כל החיות שבתוכה ואמרו אמן איל עורב למה קללתני
 דין יש לי עליך אמר לו מפני שאתה זונה ושוטה וחושד כשרים
 איל רשע עם אשתי שהוא בדמותי בצלמי ומותרת עלי לא אוזק
 לה ועם נקבתך שאינה בדמותי ואדרבה גם אסורה לי איך אוזק
 איל ולמה אמרת לי זונה אתה איל בודאי זונה אתה כדברך
 ולא הוצאתי עליך שם רע. ומאותו העת העורב שמש בפיו לפי
 שקללונת. איל מפני מה כל דמיונות שבעולם בים חוץ מדמות
 שועל (וחולדה) שאינו בים איל מפני שהוא פקח וכשיצר הקביה
 מלאך המות וראה הבריות איל רבונו של עולם תן לי רשות
 להרגם איל יש לך רשות על כל הבריות וזרעם חוץ מדורו
 של עוף ששמו מלחם אל ימעם מעם המות איל רבונו של
 עולם הפירים מעלי מפני שהם צדיקים שלא ילמדו מנהג הבריות
 ויחטאו לפניך ויטעמו מעם חטא מיד נתן לו רשות ובנה להם
 עיר גדולה והכניסם לשם וחתם בדלתה של אותה העיר ואמר
 גזירה נגור שלא ימשל בכם חרבי ולא חרב אחר ולא תטעמו
 מעם מות עד סוף כל הדורות אחר כך חזר לפני הקביה איל
 השלך בים מכל הבריות זוג זוג והנשאר תמשול בהם מיד
 עשה כן והיה משליך בים מכל מין זוג והשקיע בים כשראה
 כן השועל מה עשה מיד עמד והיה בוכה איל מלאך המות
 למה תבכה איל על חברי שהשלכת בים איל והיכן חבריך
 מיד עמד השועל על שפת הים וראה מלאך המות צלו של
 שועל בים וחשב שהשליך זוג חוץ ממנו ואיל לך מהנה מיד
 ברת השועל ונמלט פגע בו החולד וספר לו מה שנהיה ומה
 שעשה הלך גם החולד ועשה כן ונמלט. לאחר שנה קבץ לויתן
 כל הבריות שבים ונחמרו השועל והחולד, שלא נכנסו בים
 שלח בעדם וספרו לו מה עשה שועל ונמלט הוא וחולד בחכמתם
 ואמרו לו שהוא חכם ביותר וכששמע לויתן בעדו שהוא דעתן

קינא בשבילו ושלח אחריו דגים גדולים וציום לגנוב דעתו ולהביאו אליו הלכו ומצאוהו מטייל על שפת הים. בראות השועל הדגים שמשחקים בשפת הים תמה ונכנס ביניהם כשראוהו שאלוהו מי אתה איל אני שועל אמרו לו והלא לא תדע שכבוד גדול בא לך ובערך באנו איל ומהו אמרו לו לוייתן חולה ונטה למות וצוה שלא ימלוך במקומו אלא שועל לפי ששמע שאתה חכם ומבין יותר מכל הבריות ובוא עמנו שאנו שלוחים ובאנו לכבודך איל ואיך אוכל ליכנס בים ולא אמות אמרו לו תרכב על אחד ממנו ויוליך לך למעלה מן הים ולא יגע בך הים אפי' בקצה רגלך אפי' טפה אחת עד שתגיע למלכות ונורידך ולא תבין ומלוך בכולם ותהיה מלך ותשמח כל ימך ולא תצטרך עוד לבקש מאכל ויפגעו בך חיות רעות גדולים ממך ויאכלוך כששמע דבריהם האמין להם ורכב על אחד מהם והלכו בו בים כיון שבאו עליו גלים התחיל להצטער הלך דעתו ממנו ואמר אוי לי מה עשיתי שחקו עלי הדגים כנגד כל השחיקות ששחקתי אני על הבריות ועתה נפלתי בידם ואיך אנצל מידם אמר להם מעתה באתי עמכם וברשותכם אני אמרו לי האמת (ל) מה אתם רוצים אותי אמרו לו נאמר לך האמת לוייתן שמע שמועתך שאתה חכם ביותר ואמר אקרע בטנו ואוכל את לכו ואחכם אמר להם ולמה לא הגדתם לי האמת והייתי מביא עמי את לבי והייתי נותנו למלך לוייתן והיה מכברני ועתה ברע אתם הולכים אמרו לו לבך אינו עמך אמר להם לאו שכך מנהגנו שנניח לבנו במקומו ואנו נלך מכאן ומכאן ואם נצטרך לו נקחנו ואם לאו יהיה במקומו אמרו לו ומעתה מה נעשה אמר להם מקומי ומלוני על שפת הים אם תרצו תחזירוני למקום שלקחתם אותי ואקח את לבי ואבוא עמכם ואתן אותו ללוייתן ויכבדני ולכם יכבד ואם תוליכוני כך בלא לב יבעוס עליכם ויאכל אתכם ואני לא אפחד כי אומר לו אדוני לא ספרו לי מקודם וכאשר ספרו עליך אמרתי להם חזרו עמי ואקח את לבי ולא רצו מיד אמרו הדגים בטוב הוא אומר אז חזרו עד המקום

המקום שלקחוהו משם לשפת הים וירד מעל הדג והיה מרקד
 ובשליך עצמו בחול ומשחק אמרו לו במהרה קח את לבך
 ונלך אמר שומים לכו אם לא היה לבי עמי לא נכנסתי עמכם
 לים או יש לך בריה שמהלך ולבו אין עמו אמרו לו שחקת
 בנו אמר להם אי שומים אני למלאך המות שחקתי כל שכן
 אתכם מיד חזרו בבושה וספרו לו אמר להם באמת הוא ערום
 ואתם פתאים ועליכם נאמר כי משובת פתאים תהרגם ואכלם
 ומאותו העת כל מין מכל הבריות אפילו מאדם ואשתו בים חוץ
 מן השועל וחולדה שאינם בים. איל מפני מה מלאך המות
 שולט בכל הבריות חוץ מדורו של מלחם העוף איל ולא דורו
 של מלחם העוף בלבד אין מלאך המות שולט בם כי דורו של
 יונדב ויש אומרים אנשים מבני אדם נכנסו בחיים בגן עדן איל
 מי הם איל הנוך וסרת בת אשר, ובתיה בת פרעה, וחירם מלך
 צור, ואליעזר עבד אברהם. ועבד מלך הכושי. ועבדו של רבי
 יהודה ויעבץ. ורבי יהושע בן לוי. וכל זרע יונדב. וזרע מלחם
 העוף. איל ספר לי למה נמלטו אלה ממלאך המות איל אני
 אספר לך חנוך לפי שהיה צדיק בדורו שלא היה כמוהו והוא
 חי בגן עדן. אליעזר עבד אברהם הוא בנו של חם בן נח
 וכששמע קללת אביו מסר עצמו לאברהם והיה צדיק והוא בגן
 עדן, סרת בת אשר בעבור שאמרה ליעקב יוסף חי אמר לה
 יעקב זה הפה שבשרנו על יוסף שהוא חי לא יטעום טעם מות
 בתיה בת פרעה לפי שגדלה משה רבינו מקטנותו שלא יאמרו
 ומה היה שכרה בכך ועבד מלך הכושי שהציל את ירמיהו
 מבור המיט ועבדו של רבי יהודה הנשיא על שהיה צדיק עניו
 ושפל רוח. ויעבץ גם הוא בגן עדן לפי שהיה צדיק מכל דורו
 ורבי יהושע בן לוי שהיה גם הוא צדיק גמור ואהוב למלאך
 המות פעם אחת אמר למלאך המות הראני גן עדן איל בשמחה
 לך עמי הלך עמו בדרך איל מפחד אני ממך שמא תהרגני
 בחרבך שלא ברצונך אם תאהבני ותרצה שאבוא עמך תן לי
 חרבך בידי עד שאלך עמך ותראני גן עדן בטוב עד שאסתכל
 בחדריו

בחדריו מן השער איל טוב מיד הולך אותו מה עשה רבי
 יהושע עמד בפתח גן עדן התחיל לראות וקפץ פתאום ונכנס
 לגן עדן גם היה סכיננו של מלאך המות בידו והיה בידו שבע
 שנים עד שאמר לו הקב"ה יהושע בן לוי דבר גדול עשית
 השב למלאך המות סכיננו וכשקפץ מלפני מלאך המות ונכנס
 לג' צעק מלאך המות צעקה גדולה ורצה להחריב העולם
 ושתקו האל ולאחר שבע שנים החזירה לו חירם טלך צור
 הכניסו הקב"ה לגן עדן לפי שבנה בית המקדש והיה מתחלה
 ירא אלהים ונעשה חי בגן עדן אלף שנים ואחר כך נתגאה
 ואמר אל אני שנאמר בן אדם אמור וגו' לפיכך נטרד מגן עדן
 ונכנס בגיהנם. דורו של יונדב בן רכב מפני שכתב כל הדברים
 שבספר ירמיה והיה צדיק ומוכיח לישראל והוא חי בג' דורות
 (וורעו) של מלחם העוף כשאכלה חוה מעץ הדעת ונתנה גם
 לבעלה ואכל עמה קנאה בשאר הבריות והאכילתם לכל וראתה
 למלחם העוף ואמרה לו אכול מזה ממה שאכלו הביריך אמר
 לה לא די לכם שחטאתם לשם יתברך וגרמתם לאחרים שימותו
 אלא באתם אלי שתשיאוני להפר צווי הקב"ה ואוכל ואמות
 איני שומע לך ואז הוכיחה לחוה ולכל הבריות. יצתה בת קול
 לאתרו ואמרה לחוה ולאדם אתם מצווים ולא שמרתם וחטאתם
 ובאתם למלחם העוף להחטיא גם הוא ולא קבל ופחד ממני
 אף על פי שלא צויתיו ושמר גזרתי לעולם לא יטעום טעם
 מות לא הוא ולא זרעו. אמר לו ומפני מה הנשר מגיע קרוב
 לרקיע יותר מכל העופות. אמר לו כשיצאו מן התיבה היה
 הנשר עומד והיה לפניו צפור ורצה לאכלו. אמרו כל החיות
 זה שרצה לאכול חבירו חייב מיתה והכוה וגלחו כנפיה והשלכוה
 לגוב אריות ושמרה הקב"ה ולא המיתוה האריות. ולאחר שנה
 נתגדלו כנפיה ופרחה ופגועה העופות ובקשו להרגה ומלט אותה
 העורב מידם ברמאות ובא עליה ונתעברה הימנו וילדה נשר
 ולכך נקרא נשר ועורב נקרא עורב שעירב את זרעו בכל צדדין
 מרוב זנותו. והיו החיות מבקשים אותה ונעשה נם והשרה
 הקב"ה

הקביה שכינתו עליה שלא לבטל ברייתו ונתן לה כח לפרוח למעלה מכל העופות לפיכך נקרא נשר לפי השרה הקביה שכינתו עליה לכך היא פורחת למעלה לרקיע שלא ישיגוה אויביה ויהרגוה ויבטל דמות סבריותיו של הקביה מן העולם. אמור לו ברוך שהלק מחכמתו ליראיו וגלה סתומות ועמוקות:

א אוקיר לאסיא עד דלא תצטריך ליה :

לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלא אברהם אבינו לא הקדים תפלתו לצרה לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט בימי יהושע בן נון. ואימתי הקדים אברהם אבינו תפלה לצרה כיון שנפטר מבית אבותיו שנאמר וילך למסעו מנגב ועד בית אל. ואיו קריאה שקרא אברהם אמר יוסף בן עזיאל היה יודע אברהם אבינו מעשה עכן שהיה עתיד לעשות וראה בנבואתו שלא ינתייר משונאיהם של ישראל עד אחד לפיכך קרא בשם יי' ואמר רבון העולמים ענני, ומה נחור וחרן שלא ידעו שמך ולא הלכו באורחותיך מעולם ולא נפרדו מבית אבותם והרי בניהם ובני בניהם יתיו וירשו ארץ, ואני שנפרדתי מבית אבי ולא עברתי על צוויך והרי בני נתחייבו כליה, א"ל הקביה בני כבר נכתבה גזירה על בניך שלא יותר מהם אלא אחד בלבד ושמו יאיר בן מנשה וארבה את זרעו זרע יעקב, ועכשו שהקדמת תפלה לצרה לפני לא יהרג מהם אלא יאיר בן מנשה בלבד כרי שלא ישמד ישראל מיד ויסע אכרם הלוח ונסוע הנגבה, לפיכך לא נהרג מישראל בין בית אל ובין העי במקום שהקדים אברהם תפלה לצרה אלא יאיר בן מנשה שנאמר ויכו מהם אנשי העי בשלשים וששה איש וראוי לפסוק לומר שלשים וששה איש אלא מהו בשלשים וששה איש זה יאיר בן מנשה ששקול בשלשים וששה של סנהדרין, לפיכך כשראו

כשראו ישראל שנהרג יאיר בן מנשה נודעו ונפלו על פניהם ואמרו אוי לנו שלא היה בישראל כמוהו, אוי לנו מה תהא עלינו מיד וימס לבב העם ויהי למים. ולכך יקדים אדם תפלה לצרה ואף לרופא שגר לו דורון וכיון שתבא לידי חולי יזכור טובותיך וירצה לבקרך, והיינו דאמר בן סירא, אוקיר לאמיא עד דלא תצטריך ליה:

ב בר דלא בר שבקיה על אפי מיא וישוט:

לעולם הוי מיסר את בנך יותר מדאי והלקה אותה. ואם תראה שלא יועיל בו הלקאה עוזב אותו ואם הוא רודף אותך הוצא אותו לסקלו ואם אין אתה יכול לעשותו בן סורר ומורה זרק אותו לנהר ופרנס את הדגים דברי עוזיאל בנו של בן סירא אבל יוסף בן עוזיאל אומר וכי אפשר לו לאדם להרוג את בנו אלא כיצד יעשה מי שיש לו בן שאינו הגון יעזוב אותו ואם ראהו שנפל לבור לא יוציאנו אלא יטביענו (וכנון שהוא כשע נמוך עושה עבירות להכעיס כמו שכתוב בשיע יו"ד סי' קי"ח סעי' ז' והיינו בזמן שהיה הממשלה ביד ישראל לכל זמן הזה שחננו שנים סח' יד הגוים אין לעשות נגד חקי הממשלה) ואחר כך יבכנו ויתאבל עליו כמו שעשה דוד שבכל זמן שרדפו אבשלום עזבו עד שענשו הקביה לאבשלום והוחזק ראשו באלה ואף דוד לא פלטהו אלא שלח מי שהרגו וי"ע ואחר כך בכה אותו והתאבל עליו כדי שלא יראו בני אדם שהוא יצא להורגו ובים בדברי יוסף בן עוזיאל נכדו. והיינו דאמר בן סירא בר דלא בר שבקיה על אפי מיא וישוט:

ג גרמא דנפיל בחולקך (בין טב או ביש) גרדיה:

לעולם לא תשא אשה אלא מיוחסת ואפילו אתה מוצא אותה ערומה ולא תשא אשה שאינה הגונה לך ואפילו היא לובשת כלי כסף וכלי זהב שכל הנושא אשה לשום מסון ירח נכנס וירח יצא והמסון כלה שנאמר ביי' בגדו כי בנים זרים ילדו

ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם. שמא תאמר שהנושא
 אשה לשום ממון אינו חוטא כבר נאמר ביי בגדו. ושמא תאמר
 בנים שיוצאים ממנה מיוחסין הם ויקנה נכסים הרבה כבר נאמר
 עתה יאכלם חדש את חלקיהם. ושמא תאמר זמן מרובה יאכלם
 הרי כבר נאמר חדש ושמא תאמר נכסיה יאבד הקביה ולא נכסיו
 הרי כבר נאמר חלקיהם ולא עוד אלא כל הנושא אשה לשם
 ממון אינו רואה יום טוב עמה ואם אינו יכול לישא אשה
 מיוחסת ישא משוחררת לפי שהיא במזלו אף על פי שהיא
 קשה לו יותר מאיובל לאחאב ואשתו של קרח שאבדו את
 בעליהן אם לא יגרש אותה יפה עשה לפי שבשבילה אין מכניסים
 אותו לדין שהרי שנינו ארבעה אין נכנסין לדין ואלו הן דקדוקי
 עניות וחולי מעים והרשות ומי שיש לו אשה רעה ואינו מגרשה
 ואם גרשה לא עשה יפה שאין שעה משחקת לו אחריה ולא
 עוד אלא שהעולם מחשיך לו כשהוא מגרשה והיינו דאמר בן
 סירא גרמא דנפיל בחולקך בין טב או ביש גרדיה:

ד דהבא צריך לקמצאה ועולימא להלקאה:

לעולם הוי מיסר את בנך יותר מדאי ולא תמנע ממנו בכל יום
 הלקאה כדי שתהא יראתך עליו מה הזהב צריך הלקאה
 אף הנער צריך הלקאה כדי שתלמדנו דברי תורה שהם דומים
 ללחם שנאמר כי לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע
 את דבר יי ומה הזהב אם תלקה אותו יפה מצהיב יפה אף
 הנער אם תלקנו יפה יצא יפה לפיכך הלקה את בנך כדי
 שתהא יראתך עליו שאלמלא לא היה שאלו בן קיש מלקה את
 בניו בכל שעה היה רודפהו יהונתן בנו כשאלו בן נעות המרדות
 אלא מתוך שהיה אימתו של שאלו עליו לא רדפו לאביו ומנין
 שהיה מלקה שאלו ליהונתן בנו שנאמר ויטל שאלו את החנית
 עליו להכותו וכתיב כי מות תמות יהונתן ודוד המלך עליו השלום
 שלא היה מיסר את בניו ולא היה מלקה אותם לפיכך עמד
 אסמון ושכב עם המר אחותו ולפיכך עמד אבשלום עליו להרגו
 ומנין

ומנין שלא היה מיסר דוד לבנו דכתיב ולא עצבו אביו מימיו
לאמר. ואף אברהם אבינו אם לא היה מלקה את בנו ואת בני
ביתו היה ישמעאל הורג אותו כשגרשו מביתו והיו עבדיו הורגים
אותו כשאמר להם שבו לכם פה עם החמור הדומין לחמור
והיה יצחק עליו השלום הורג לאביו כשנעקד על גבי המזבח.
ואף אליעזר היה מבטל שבועתו. ואף בני הפילגשים היו הורגים
אותו כשגרשם מעל יצחק בנו אלא שהיתה יראתו על כלם
ומנין שהיתה יראתו על בניו ועל בני ביתו שנאמר כי ידעתיו
למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וכו' ולפיכך תהא יראתך
על בניך ולא תמנע מהם הלקאה שנאמר על תמנע מנער מוסר
והיינו דאמר בן סירא דהבא צריך לקמצאה ועולימא להלקאה:

ה הוי טב וחולקך מן טבתא לא תמנע:

לעולם הוי ירא שמים בסתר ואל תהי כן בעני אחרים שבני
אדם ילעיגו מטך ויאמרו שומה הוא שכך אמר שלמה
אל תהי צדיק הרבה וכתיב אל תרשע הרבה שלא יאמרו לך
רשע הוא אלא היה בינוני כמו שאול מלך ישראל ועליו נתקיימו
שניהם בשעה שתמל על אנג יצתה בת קול ואמרה לו אל
תהי צדיק הרבה וכשהרג לנוב עיר הכהנים יצתה בת קול
ואמרה לו אל תרשע הרבה וכיון שהסיר את האובות ואת
הידעונים ענתה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה וכיון
שהלך לאשת בעלת אוב לדרוש ענתה בת קול ואמרה לו אל
תרשע הרבה. שטא בשביל שהיה בינוני לא היה צדיק הרי
כבר נאמר ולא היה איש מבני ישראל טוב ממנו וכתיב בן שנה
שאול במלכו והלא כבר היו לו בנים אלא בן שנה כבן שנה
שלא טעם טעם חטא מימיו ושתי שנים מלך על ישראל כלומר
ושתי שנים מלך בלא חטא והיינו דאמר בן סירא הוי טב
והולקך מן טבתא לא תמנע:

ו ווי ליה דבישא ווי להון לדבוקייהו:

לעולם אל תדור עם רשעים מפני שמלשינין אותך ואם תתמה
לך הסתכל ביפתח הגלעדי שהיה צדיק ודר בין שבט

אפרים והיו מרשיעים אותו וראה שהיו שורפין את בניהם ואת
בנותיהם לבעל ואף הוא עשה כן והלך והרג את בתו ראה
אותם שהיתה ביניהם שפיכות דמים ואף הוא עשה כן הלך
והרג מהם ארבעים ושנים אלף לפיכך נעשה רשע ולא זכה
לקבורה וכיון שמת וקברו אותו מיד מצאו את עצמותיו
פזורות בכל מקום שנאמר ויקבר בערי גלעד מלמד שנפזרו
עצמותיו בכל ערי גלעד ובכל מקום שהיו רואין עצמותיו
היו קוברים אותם וכי זה בלבד נענש בשכנים רעים אלא אף
נבות היורעאלי נענש לפי שהיה אחאב רשע גמור והרג את
שכנו והחטיא כל השומע קולו ועליו אמר סירא ווי ליה לבישא
ווי להון לדבוקייהו :

י זרוק לחמך ער אפי מיא (ויבשתא) ואת משכח ליה בסוף יומיא :

לעולם יהי שולחנך פרוש לכל מי שיבא ותהא ראוי שתשרה
שכינה עליך ואם תתמה הסתכל באותו זקן ששמו סיכה
שאמרו עליו שהוא עיבד עיז ובשביל שהיה שולחנו (פרוס) לכל
בני אדם זכה והחייחו הקביה כשיצאו ישראל ממצרים לפי
שכבר סת והחייחו משה ואף זכה לנבואה שנאמר ויהי דבר
י' אל הנביא אשר העזיבו ואף לוט בשביל שהיה מקיים (בו)
אישיל זכה לנבואה ונמלט מהפיכת סדום מאי אישיל, סימן
אכילה שתיה לויה ויש אומרים לינה לכל מי (אדם) שיבא :

מעשה באדם אחד שהיה לו בן והיה מלמדו בכל יום זרוק
לחמך במיא ואת משכח ליה בסוף יומיא לימים סת
האיש ההוא והיה אותו נער זוכר מה שצוהו אביו זרוק לחמך
במיא היה נוטל לחם בכל יום והיה זורק לים ופעם אחת נודם
לו אליהו ויל כוקן איל כך צוני אבי זרוק לחמך במיא איל
והלא (א) למדת שלח לחמך על פני המים. והלחם דומה למלח
מה אין הלחם יכול להאכל בלא מלח כך אין העולם מתקיים
בלא

בלא לחם. מיד היה נוטל בכל יום פת לחם והיה הולך לנהר והיה זורק הפת במים והיה דג אחד מוזמן באותו מקום והיה אוכל הפת והיה עושה כך בכל יום עד שגדל אותו דג ביותר והיה מצער חביריו דגים שבאותו מקום עד שנתקבצו כל הדגים שבים. ובאו אצל לויתן ואמרו לו אדוננו יש בכאן דג אחד וגדל הרבה ואין לנו חיים עמו וגם בכחו אוכל ממנו בכל יום עשרים או יותר מיד שלח לויתן בשבילו שלח אותו דג ואכלו. ועוד שלח שליח אחר ואכלו עד שבא לויתן אצלו ואמר לו באי זה מקום גדלת כל כך ואמר לו בשפת הים ואמר לו וכי הללו עומדים בתוך הים ואינם גדולים כך ואתה גדלת בשפת הים כך איל הן מפני שיש אדם אחד ומביא לי בכל יום פת אחד ואני אוכלה בבוקר ובצהרים ואני אוכל בבקר עשרים דגים ובערב שלשים, אמר לו מפני מה אתה אוכל חביריך, אמר לו מפני שהם באים אצלי ואני אוכלם. ועליהם נאמר ומבשרך לא תתעלם אמר לו לך והבא אותו אדם לפני, איל למחר, מיד הלך אותו דג וחפר במקום שהיה אותו נער נוהג לבוא ועשה שם מחילה והכניס אותו דג פיו לתוך החפירה למחר בא אותו נער כמנהגו ורצה לעמוד על אותו מקום ונפל במים פתח הדג את פיו ובלעו והכניסו בים והביאו אצל לויתן איל הקא אותו הקיאו ויצא מפיו של אותו דג ונפל בפיו של לויתן ואמר לו בני מה ראית שזרקת לחמך במים איל מפני שלמדני אבי מנעורי שלח לחמך על פני המים מה עשה לויתן הוציאו מפיו ונשקו ולמדו שבעים לשונות וכל התורה כלה וזרקו על שלוש מאות פרסאות מים עד יבשה ונפל במקום אחד שלא דרכו בו בני אדם וכשנפל עיף נשא עיניו וראה שני עורבים פורחים עליו והיה אחד אומר לאביו אבי תראה אדם זה אם הוא חי או מת והיה האב משיב ואומר איני יודע בני אמר ארד ואוכל את עינו מפני שאני טתאווה לאכול עיני בני אדם והיה האב אומר לו בני אל תרד שמא הוא חי הבן היה אומר ארד ואוכל את עינו מיד ירד ואותו האיש היה מבין מה שהיו מדברים זה עם זה

זה וכשירד על מצחו מיד פשט ידיו ואחז אותו ברגליו מיד
 צעק אותו עורב לאביו ואמר אבי אבי הוי יודע שנתנני יי
 בידי לא אוכל קום כיון ששמע אביו היה צועק ובוכה ואמר
 אוי לי על בני צעק ואמר אתה בן אדם עוזב את בני יהי רצון
 שתבין לשוני קום והיך תחתך ותמצא שם גנו שלמה מלך
 ישראל מיד עזב את בנו וחפר תחתיו ומצא שם גנו שלמה
 אבנים טובות ומרגליות עד שנתעשר הוא ובניו ועליו אמר בן
 סירא פרוש לחמך (ושולחנך לכל מי שיבא התן):

ה חזית חמור אוכם לא אוכם ולא-חיוור:

לעולם למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז אמי
 יבא אדם ויאמר לך ראית אבירה פלוניתא, איל לא
 ראיתי אעפ"י שתראה אותה מפני הסכנה ההיא:

מעשה באדם אחד שהיה עומד בדרך רשות הרבים ובא לו
 גוי אחד ואמר לו. ראית בכאן חמור אחד כלו לבן,
 אמר לו ראיתי חמור כלו לבן ואוניו שחורות, אמר לו הגוי
 באי זה דרך הלך, אמר לו בדרך פלוני, הלך הגוי באותו הדרך
 ובקש ולא מצא החמור, חזר הגוי אצלו ואמר לו לך עמי
 ונבקשנו אני ואתה עד שנמצא אותו, הלכו שניהם ולא מצאו
 החמור, אמר לו תן לי החמור שלי שאתה גנבת אותו, מיד
 הלך לשלמון העיר ואמר לו זה גנב לי חמור לבן ששנה טאה
 דינרין גבה ממנו השלמון טאה דינרין בשביל החמור, ועוד
 טען עליו בעל החמור ואמר לשלמון, טלית אחד היה לי על
 החמור ששנה חמשים זהובים והיו צרורות בטלית מאתים
 דינרים, גבה ממנו עד ארבע מאות דינרין, לפיכך אמר (ניס),
 למד לשונך לומר לא ידעתי שהוא שקול כזהב וככסף, ואמר
 עוזיאל אם יודע אדם להפוך את דבריו מוטב ואם לאו ישתוק
 לפיכך מנעו חכמים דבור הרבה ואמרו, לא מצאתי לגוף טוב
 משהתיקה, ואין גוף אלא מי שיש בו שתיקה, וכן כמו שתקנו
 חכמים שתיקה בשביל החמור, כך תקנו על שור ועל שה ועל
 שלמה

שלמה ועל כל אבירה שבעולם, והיינו דאמר בן סירא, חזית
חמור אוכם, לא אוכם ולא חיור:

ט טב לביש לא תעבד. ובישא לא מטי לך.

לעולם כשתראה אדם רשע אל תלך עמו בדרך אחד ואל תעש
לו טובה כלל, שבשביל טובה שעשה יעקב לעשו הרשע
כששלח לו יעקב אותו הדורון ואמר לשלוחיו כה תאמרון
לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב אמ' לו הקביה אני אמרתי
ורב יעבוד צעיר ואתה אמרת עבדך יעקב ועשית אותו אדון
עליך, אני אקיים את דבריך, והוא ימשול עליך בעולם הזה
ואתה תמשול בו לעולם הבא, אמ' יעקב לפניו, רבונו של עולם
גלוי וידוע שמראה עשיתי דבר זה, אמר לו הקביה אם כן
חזור לך ואל תלך בדרך אחד עמו, אמר לפניו רבונו של עולם
איני יכול להפרד ממנו מפני שאני מתירא ממנו, אמר לו הקביה
ומה לוט שצדיק גמור היה ועסק בתורה אפילו הכי לא רצה
אברהם לילך עמו בדרך אחד, אלא אמר לו אם השמאל ואימינה
ואם הימין ואשמאילה, עשו אחיך שהוא רשע גמור לא תתפרד
ממנו, מה עשה יעקב הלך ונתפרד ממנו שנאמר יעבוד נא
אדוני לפני עבדו, וכתי' וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה
וכתיב ויעקב נסע סכותה ואמרו עליו שבשביל שהלך עמו
בדרך אחד מהו כל מקנהו וכל בהמתו ולא נשתייר לו אלא
כבשה אחת בת שנתה בזכות אברהם וקנו, ובשביל שאמר
יעקב לשלוחיו שיאמרו לעשו עבדך יעקב אחרינו, אנו עובדים
היום לזרעו של עשו, ומנין שלא נשתייר לו אלא כבשה אחת
שנאמ' ולמקנהו עשה סוכות, וכי איפשר לו לאדם לעשות
סוכה לכל אחד ואחד, אלא לומר לך שמפני שלא נשתייר לו
אלא כבשה אחת ומרוב אהבתו אותה עשה לה שני סוכות,
בסוכה אחת היתה עומדת ביום ובאחרת בלילה, ולפיכך לאדם
רע לא תעשה טובה וכשם שלא תלך עמו בדרך אחד אף לא
תעשה לו טובה כלל.

ומעשה

ומעשה באדם אחד שהיה הולך לארץ ישראל נשא עיניו וראה
שני עורבים האב ובנו ונפל מריבה ביניהם, והיה האב
אומר לבנו למה אין אתה שומע לדברי שאני אמרתי לך בשביל
האיש שתיה הולך בשדה, כשאמרת לי שאתה מתאזה לאכול
את עיניו, ואמרתי לך לא תרד אצלו ולא תאכל את עיניו שמא
חי הוא וכל האדם ערום הוא מאד, ואתה אמרת שמת הוא
ולא שמעת לדברי וירדת אצלו ולקה אותך, וצעקת אלי צעקה
גדולה ואני חסיתי עליך, ובשביל שראיתי לך בצער גדול הראיתי
לו הגנו כמו שראית וכן בדברים אחרים אינך שומע לי, והעורב
היה מיסר את בנו בזה הענין והבן איננו שומע לו וכעס עליו
עד מאד, וקם מהרה על בנו בכעס והרג אותו ושכך חמתו
ומאחר ששכך חמתו היה מתנחם מכל אשר עשה לבנו ופרח
מהרה והביא עשב בפיו ושמו על בנו והחייהו והלכו שניהם
ביחד, ואותו האיש היה רואה כל מה שעשה העורב והלך ונטל
אותו העשב ויצפנו והלך לדרכו, כיון שהנא הולך בדרך נשא
עיניו פעם אחרת וראה שתי צפרים מריבות זו עם זו עד שנפלה
האחת על תבירתה והרגה אותה, מיד עמדה הצפור החיה
בפריחה, ואותו האיש יושב במקומו לראות מה תעשה הצפור
החיה לתבירתה המתה אם תחיה אותה כמו שעשה העורב
לבנו, והמתין שם עד שתי שעות עד שראה את הצפור החיה
שבאת במהרה והעשב בפיה ושמה על הצפור המתה וחיתה
אותה ופרחו שתיהם באויר והלכו ביחד בשלוח, כיון שראה
אותו האיש המעשה שעשתה הצפור בעשב אמר, אלך ואטול
זה העשב ואראה אם הוא כמו העשב האחר שנמלתי מן העורב
הלך ונטל אותו העשב וראה שהיה זה כמו זה ואמ' מה אני
עומד בכאן אטול עשב זה כיון שהוא בדוק שתי פעמים ואחיה
בו המתים שבארץ ישראל, ויהי הוא הולך בדרך ומצא אריה
אחד מת שוכב בדרך, אמר אטול עכשיו מזה העשב ואשים על
זה האריה ואראה אם אחייהו ואם לאו, מיד נטל מן העשב
ושמו על האריה והחייהו, ועמד מיד האריה והרג את האיש
ואכל

ואכל ממנו עד ששבע, והיו אותן שני עורבי' עומדי' על אותו האיש ואומרי' ווי לך שלקחת העשב לרעתך, והיינו דאמר בן סירא טב לביש לא תעביר, ובישא לא ממי לך.

ידך מן סיבותא לא תמנע:

לעולם לא תמנע ידך מליתן פרוטה לעני ואל תעלם אונך משמוע זעקתו ותחנתו שכל המונע ידו מליתן פרוטה לעני אף הקביה ימנע מליתן לו טובה ומוריד אותו מנכסיו ומביא אותו לידי עניות מפני שהנכסים דומים לזווים מה זווים הם גלגל אף הנכסים גלגל הם שחוזרים בעולם. וכל המעלים עיניו מועקת דל גם הוא יקרא ולא יענה ואם נותן צדקה לעני הקביה נותן לו צדקה שנאמר רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. ולא עוד אלא שכל הנותן פרוטה לעני מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן לפי שבזמן שבות המקדש קיים אדם נותן שקלו ומתכפר לו ועכשיו שגרמו עונותינו ואין לנו בית המקדש קיים אדם נותן צדקה לעני ומתכפר לו על כל פשעיו אמר רבי יוסי בוא וראה שאין כמדות בשר ודם מדותיו של הקביה מדות בשר ודם אדם מביא דורון למלך ספק מקבלין ממנו ספק אין מקבלין ממנו ואם תאמר שמקבלין ממנו ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה פני המלך ואם תאמר שרואה פני המלך ספק עושה רצונו ספק אין עושה רצונו ואם עושה לו רצונו ספק יוצא בשלום וספק אין יוצא בשלום. אבל הקביה אינו כן שהנותן צדקה לעני רואה פניו של הקביה שנאמר אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך אמרו עליו על דוד מלך ישראל שבכל יום ויום היה נותן צדקה לעני וכמו כן כשהיה נכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות היה נותן צדקה. ואומר אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך. והנותן צדקה לעני צריך לפייסו בדברים לפי שהנותן צדקה לעני מתברך בשש ברכות ואלו הן או יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך וכבוד יי' ואספק או

תקרא

תקרא וי' יענה תשוע ויאמר הנני אם תסיר מתוכך מוטח
שלח אצבע ודבר און הרי בכאן שש ברכות ועוד אמרו שהנותן
צדקה לעני ומפייסו בדברים מתברך בשלוש עשרה ברכות.
ואלו הן ותפק לרעב לחמך ונפש נענה תשביע וזרח בהושך
אורך ואפלהך כצהרים ונתך י' תמיד והשביע בצחצחות נפשך
ועצמותך יחליץ והיית בגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו
מימיו ובנו ממך חרבות עולם מוסרי דור ודור תקומם וקור'
לך גודר פרץ משובב נתיבות לשבת וכל הנותן צדקה לעני
צריך לפייסו בדברים וליתן לו בסתר מפני שגדול העושה צדקה
בסתר יותר ממשה רבינו ע"ה שהרי במשה כתיב כי יגורתי
מפני האף והחמה ובנותן צדקה לעני בסתר כתיב מתן בסתר
יכפה אף ואין אף של כאן אלא מלאך המות שכן מצינו בבנימין
הצדיק שבכל עת היה נותן צדקה בסתר ונרפא מחליו שכפה
את מלאך המות בצדקותיו ואף מלאך המות הלך מביתו שלא
היה יכול לשלוט עליו והוסיפו לו על שניו עשרים ושתים שנה
מפני שבנימין הצדיק היה מסונה על קופה של צדקה ובאתה
לו אשה אחת ושבעה בניה ואמרה לו רבי פרנסני אמר אין
בקופה של צדקה כלום אמרה לו ואם אין אתה מפרנסני הרי
אני ובני סתים מיר עמד ופרנסה משלו בסתר לימים חלה בנימין
הצדיק ונטה למות אמרו מלאכי השרת לפני הקביה רבונו של
עולם אתה אמרת שכל המקיים נפש אחת מישראל כאלו מקיים
כל העולם כולו וזה בנימין הצדיק החיה האלמנה ושבעה בניה
ונתן להם צדקה בסתר הרי הוא מצטער בצער מיתה בקשו
עליו רחמים מלאכי השרת וקרעו גזר דינו של מיתה והוסיפו
על שנותיו שנים ועשרים שנה ולפיכך אל תסנע ירך מליתן
צדקה ומי שאין בידו לתת לו כלום צריך לפייסו בדברים ולנחמו
מעניותא ושיאמר לו המקום ירחם עליך וכל מי שיש בידו ליתן
ונותן לו ומפייסו בדברים מתברך בשלוש עשרה ברכות ומאריכין
לו חיוו ומוסיפין לו על שנותיו ונצול ממיתה משונה ומדינה
של גיהנם והויין לו בנים זכרים ונותנין צדקה ובעלי חכמה
ובעלי

ובעלי עצה ובעלי תורה ובעלי מדות טובות ומקיימין כל המצות
 שבעולם ונצול מן הנחשים ומן העקרבים ומן המויקים ומכל
 מיני משחית שפעם אחת היו יוצאין יוסף ועזריאל בדרך וראו
 שני עניים באים מן ההר ועצים על ראשם אמר לו יוסף עזריאל
 אני רואה בכאן נער ועצים על ראשו ובתוך העצים עקרב ולא
 היה רשות לעקרב לנשוך אותו קרא לנער ואמר לו יש לך בוז
 הדרך שום צדקה איל נער אחד הלך עמי לבית הכנסת והיה
 יתום ולא היה לו לאכול ומפתי נתתי לו ואכל עמי ביחד איל
 אשריך שנצלת מן המיתה והיינו דאמר בים ירך מן טיבותא
 לא תמנע:

כ כָּתָא עֲלֵתָא לְגִינְנָא וְלֹא יָדְעָה מַאי מַמְי לָהּ :

לעולם אל יאמר אדם שום דבר אלא אם גזור השם ההוא אדם
 שהיה אומר למחר אשב עם ארוסתי בחופה ואדבק עמה
 אמרו לו אמור אם יגזור השם איל אם יגזור אם לא יגזור אני
 אשב עם ארוסתי למחר בחופתי וכך עשה נכנס עם ארוסתו לחופה
 וישב עמה כל היום ובלילה עלו שניהם למטה וקודם שיוקק עם
 ארוסתו מתו שניהם למחר מצאו אותם מתים זה עם זה אמרו
 קושטא אמר בן סירא כלתא עלתא לגיננא ולא ידעה מאי ממיי
 לה מכאן אמרו כל הרוצה לעשות שום דבר יאמר אם גזור
 השם ואם אינו אומר כך לא יצלח לעולם :

ושוב מעשה באדם אחד שהיה עשיר גדול והיו לו קרקעות
 הרבה ולא היו לו שוורים לחרוש אותם (כהם) מה עשה
 אותו האיש נטל כים של מעות שהיו בה מאה דינרין והלך
 לעיר אחד לקנות שוורים או פרות לחרוש קרקעותיו וכשהיה
 הולך בדרך פגע בו אליהו זיל איל להיכן תלך (אמר) לכפר
 שוורים לקנות שוורים או פרות איל אמור אם יגזור השם אמר
 אם יגזור או לא יגזור הרי מעותי בידי ואעשה צרכי איל ולא
 בהצלחה הלך לאותו דרך לעשות צרכו ונפל לו כיסו וכיון
 שהלך לכפר שוורים לעשות סחורתו שלח ידו ליקח הכיס לתת

המעות ולא מצא כלום מיד חזר לביתו במר נפש ונטל ממון
אחר שני והלך לכפר אחר כרי שלא יפגע בו אליהו. וכשהיה
מהלך בדרך פגע בו אליהו ונודמן לו כזקן אחד ואמר לו להיכן
תלך אמר לו לקנות שוורים אמר לו אמור אם גזור השם אמר
לו אם יגזור או לא יגזור הרי מעותי בידי ואיני מתיירא מכלום
מיד הלך האיש לרכבו וכשהוא הולך בדרך נתן לו אליהו
שינה ושכב בדרך וישן ונטל אליהו אותו הבים כיזו וכשהקיץ
משנתו לא מצא כלום וחזר לביתו בפתי נפש ונטל ממון שלישי
והלך לו ופגע בו אליהו זיל ואמר לו להיכן אתה הולך אמר
לו לקנות שוורים אם יגזור השם אמר לו לך לשלום ובהצלחה
מיד החזיר לו אליהו זיל כל מעותיו והכניסם לכיסו והוא לא
ידע מאומה ממעותיו ומיד הלך לקנות שוורים ומצא שם שתי
פרות אדומות שלא היה בהם שום מום ואמר לבעליהן בכמה
הפרות האלו אמרו לו במאה דינרין אמר אין עמי מאה דינרין
מיד הכניס ידו לתוך כיסו ומצא שם שלש מאות דינרין ומיד
קנה אותם הפרות ועשה כל צרכיו וקנה שוורים לחרוש קרקעותיו
ואחר כך מכר הפרות למלך באלף דינרין של זהב. ולפיכך כל
אדם שרוצה לעשות שום דבר צריך לוטר אם גזור השם שאינו
יודע מה שיהיה ממנו בעולם הזה מערב עד בוקר שבך אמר
בן סירא. מצפרא ועד רמשא מתחרב עלמא ואדם נכנס לחופה
ואינו יודע מה יבא עליו קודם שיכנס והיינו דאמר בים כלתא
עלתא לגיננא ולא ידעה מאי מטי לה:

(והיינו דאמרי חז"ל אל ערוך עלא תכסהא. ולס העקף חס יכון כחסה).

ל לחכימא ברמיזא ולשמיא בכרמיזא :

לעולם לא יעשה אדם כלום עם שוטת שאם נפל בידו כלום
כתוב אותו בקרן הצבי שלא תראנו לעולם ואם יש לך
כלום אצל השוטת לא תפייס אותו ואל תדבר לו בלשון רכה
אלא בחזקה במקל דבר לו ובמקל תטול ממנו כל מה שיש לך
אצלו ואל תאמר לו כלום ברמז שלא ישמע ממך שכן מצינו
ביהוא

ביהוא בן נמשי מלך ישראל שהיה שומה ביותר וכיון ששלח אלישע עיה את יונה בן אמיתי למשוח את יהוא למלך לא בא אליו אלא ברמו וכיון שהלך יונה ומצאו שהיה יושב במסיבה עמד לפתח הבית רמו לו ולא הבין והיה מדבר לו ולא היה שומע ואשר יושבין סביביו היו שומעין והוא לא שמע מאומה עד שנמל מקל וקלע אחריו מיד שמע ולא יצא מפניו שהיה עצל אלא אמר לו אל מי מכולנו ויאמר אליך השר ומנין שהיה משוגע שנאמר והמנהג כמנהג יהוא בן נמשי כי בשגעון ינהג והחכם ברמו ידע כל מה שבלבך ולפיכך לא תעשה לשומה רמו אלא במקל שכך אמר בים לחכימא ברמיוא ולשמיא בכרמיוא : וסיינו דחמרי ליכני לאל שטער נאל נחאל ולאל מנהול נאל נפסא.

ס מוקיר מבסרוהי דמי דחמרא :

לעולם אל תכבד את הרשעים ואל תכבד את מי שמבזה אותך שהרי אחאב בן עמרי הלך וכבד את בן הדד מלך ארם הרשע ודומה (לו) אמר לו הנביא לך והרוג את בן הדד והלך אליו ולא רצה להרגו אלא החייהו וכבדו ביותר וטרוב האהבה שאהב אותו כרת עמו ברית ונתן לו עיירות כל ראמות גלעד והשיבו למלכותו והוא היה רשע גמור שמבזה את מי שמכבד אותו ולימים השב בלבו ואמר מפני מה מכבד אותי אחאב בן עמרי אלא מפני שהוא ירא ממני והפר את הכרית אשר כרת עמו ולא זכר אותו רשע את הטובות שגמל לו ואת אהבתו שהיה מכבדו ביותר וכרד בו ומיד יצא עליו למלחמה ולא עוד אלא שצוה לשרי הרכב לא תלחמו את קטון ואת גדול עד שתהרגו המלך וכן עשו עבדיו והרגו את אחאב בן עמרי ושלם לו רעות תחת טובות ועל כן אמרו המושלים כל המכבד את אויבו לימים מת על ידו ולזה כן אירע, ואף שאול מלך ישראל כשחמל על אגג והחיה אותו וכבדו ביותר על כן יצא ממנו המן הרשע שבקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ולא חמל עליהם ולא זכר רחמי שאול שחמל על אגג זקנו.

ועוד

ועוד מעשה באדם אחד עשיר גדול ולא היה לו מי שיירש אותו והיה יתום אחד שכנו והיה גוי ונתיעץ בלבו ואמר אטול זה היתום ואגדלנו עמי ויהיה לי זכות ממנו מיד עשה כן וישב אותו יתום עמו כג' שנים ועמד בכל צרכיו וכיון שראה אותו יתום כל נכסיו וכל עושר ביתו אמר עתה ימות זה ואירש כל נכסיו יום אחד חשב בלבו מחשבה רעה ואמר אהרוג אותו ואת אשתו וישאר הכל בידי והיו מתקנני קדרה אחת לסעודה ונתן לתוכה סם המות ואכלו ממנו הוא ואשתו ומתו שניהם, והוא לא ריחם עליהם כמו שרחמו הם עליו ולא זכר החסד שעשו עמו, ולא תאמר שזה הגוי עשה כך ולא אחר אלא אחד מגדולי ישראל עשה כך שהרי יואש מלך ישראל עשה כך ליהוידע הכהן נטל ונשא עמו כל הכתוב עליו בענינו והרג את זכריה בנו ולא זכר חסד אביו ולפיכך אמר בן סירא מוקיר מבסרוהי דמי לחמרא ואין מבסרוהי אלא בוזים אותו שכן תרגום כי דבר יי' בזה ארו פתגמא דיי' בסר:

נ נור דדיק מוקיד גדישין סגיאין:

לעולם אל תלשין את חבירך שכל המלשין את חבירו אין לו תקנה ולא רפואה לעולם הוזה ולא רפואה לעולם הבא שאש מעט שורפת גדישין הרבה שאין מחריב את העולם אלא לשון הרע שלשון הרע מעט הורגת אנשים צדיקים וחסידים רבים שבשביל לשון הרע שעשה דואג האדומי על דוד נהרגו צדיקים וחסידים רבים והם שמונים וששה איש ונשיהם ובניהם ומפם וכל בהמתם כל נוב עיר הכהנים ולא נהרגו כל אלו בשביל שום חטא שהיה בהם לא גילוי עריות ולא שזיכות דמים אלא בשביל לשון הרע שנתנו צדקה לדוד ולא לדוד בלבד נתנו אלא לכל אנשי גבעון היו מפרנסין ובשביל שראה דואג שנתן מזון אחימלך לדוד הלך והלשינו למלך והוסיף על מה שראה שנאמר וישאל לו ביי' (ולמה נקרא שמו דואג שלא היה בעולם יותר רשע ממנו) ולא עוד אלא בשביל לשון הרע שעשה

שעשה ציבא מאדוניו נחרב בית המקדש בשעה שאמר דוד
למפיבשת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה
רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה ובשביל שקבלו דוד חרב
בית המקדש וגלינו מארצנו ובשביל לשון הרע אמר בן סירא
נור דליק מוקיד גדישין סגיאין.

סבא בביתא סימנא טבא בביתא:

לעולם הוי מכבד את הזקנים ואל תבזם, שכל מי שמכבד את
הזקנים אם הוא רשע נעשה ירא שמי' שנא' מפני שיבה
תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך אני יי' מכאן אמרו כל
המכבד את הזקן כאלו מכבד את הקב"ה שאלמלא הזקנים אין
העולם מתקיים ואם יאמרו לך הזקנים סתור ביתך ועשה אשפה
סתור בעצת הזקנים ואם יאמרו לך הבחורים בנה אשפה זו
ועשה שם בית תבזם ולא תכנה בעצת הבחורים. שסתירת
זקנים בנין ובנין נערים סתירה. ולא תעשה כרחבעם בן שלמה
ששמע לעצת הילדים ועזב עצת הזקנים וסתר המלכות וירד
ממנו. ואין העולם מתקיים אלא בשביל הזקנים ובשביל תינוקות
של בית רבן שלא חטאו וכל מדינה שאין בה זקן ראוי ליתרב
ואם תראה שהזקנים ספו תמו מן העיר רעה באה לעיר שנאמר
כי מפני הרעה נאסף הצדיק ואם תתמה מדבר זה לך והסתכל
בלוט שכל זמן שהיה לוט בסדום לא נהפכה ולא נשרפה העיר
עד שיצא ממנה ומנין שכך היה שאותו היום שהלכו המלאכים
לסדום היו רוצים לאבדה ולהשחיתה מיד כשסגרו המלאכים
הבית רצו להשחיתה שכך התחילו להכותם בסנורים שנאמר
וישלחו האנשים את ידם ויביאו את לוט אליהם הביתה ואת
הדלת סגרו ומיד הכו לאנשי העיר שנאמר ואת האנשי אשר
פתח הבית הכו בסנורים מקטון ועד גדול וילאו למצוא הפתח
ובשביל שהיה לוט זקן וצדיק נתעכבו המלאכים מלהשחית אותו
יום ואותו לילה עד למחר שיצא ממנה שנאמר וכמו השחר
עלה ויאיצו המלאכים וכו' וכמו שהוא עכב יציאתו מן העיר כך
עכבו

עכבו המלאכים להשחיתה שאינן יכולין לעשו' דבר שנאמר
מהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות דבר ומיד שיצא ממנה
כשלוש פסיעות התחילו להשחיתה ומנין שזקן היה לוט שנא'
ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן ואף בימי דור המבול
לא בא המבול על הארץ עד שנפטר מתושלח לבית עולמו,
שכל זמן שמתושלח קיים עיכב הקביה להביא מבול לעולם
שכן מצינו בנח שמאחר שנכנס לתיבה עמד בה ולא בא המבול
אמר נח לפני הקביה רבונו של עולם מפני מה הננסתני בתיבה
להטית או להחיות אמר לו להחיות אמר לפניו אם כן אנו
יושבין בתיבה ואין המבול ירד לעולם טוב לנו שנשב בארץ
השיבו הקביה ואמר לו זקן אחד יש לי בארץ וצדיק גמור הוא
ואין לו (לי) רשות לירד מבול בעולם עד שיפטר מן העולם
אמר לפניו רבונו של עולם ומי הוא הצדיק א"ל כתושלח זקניך
אמר לו אם כן תכנים אותו עמנו וירד מבול לעולם כמו שאמרת
א"ל אינו מתקיים בעולם אלא שבוע אחד ואחר כך יפטר לבית
עולמו וירד מבול לעולם שנאמר כי לימים עוד שבעה אנכי
מסטיר על הארץ וכיון שעברו שבעת ימים נפטר מתושלח ובא
המבול מכאן אמרו שבשביל זקן אחד שיהיה בארץ והוא צדיק
גמור אין הקביה מביא רעה לעולם שכן מצינו שבשביל מתושלח
נתעכב המבול ולא בא לעולם ואחר שמת מיד בא המבול
שנאמר ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ ואם
תאמר נח צדיק היה ובא המבול לעולם ולא נתעכב בשבילו
מאומה יש אומרים שצדיק היה נח בדורותיו ולא בדור אחר
שכך א"ל הקביה כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה אתה
צדיק אבל לא באחר ולא עוד אלא שלא היה זקן שבשביל
הזקנים טובה באה לעולם ובאסיפתם רעה באה לעולם, שנאמר
הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים ואין
מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק, וכל השומע לעצתו של זקן
ניצל מכל צרה כדאמר בן סירא סבא בביתא סימנא טבא בביתא :
לעולם

ערבא טבא מאה צפריין (ובישא אלף אלפין):

לעולם אל יתערב אדם לא מעשיר הרבה ולא מעני הרבה אלא מבינוני ולא מצדיק הרבה ולא מרשע הרבה אלא מבינוני בחסידות ובינוני בעשירות ולא מצדיק בן רשע ולא מרשע בן צדיק אלא טוב בן צדיק כגון יהודה בן יעקב והלא יהודה בן יעקב צדיק גמור היה אלא מפני שמכר ליוסף אחיו וגרם לאביו שתטף ממנו הנבואה שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו לכו ונמכרנו לישמעאלים ולא עוד אלא ששכב עם תמר כלתו לפיכך לא נקרא צדיק גמור אלא טוב בן צדיק לפיכך עם תתערב מעשיר גדול לא תוכל עמו שאין אתה רשאי לכוף אותו מרוב עשרו ואם התערב מעני הרבה שלא יש לו מאומה מה יתן לך שאינו לא בין החיים ולא בין המתים:

מעשה באדם אחד שרצה להתערב מסונו בכולם בא אליו אדם טוב ועשיר גדול, אמר לו תתערב בי, אמר לו כן ועשה וערב בו לימי כיון שבא הזמן אמר לו תן שערבתי ממך, אמר לו בא למחר הלך אליו למחר ולא נתן לו כלום אמר לו בא אצלי לשבוע אחרת ואתן לך מסונך וכן עשה הלך אליו ולא נתן לו כלום עד שהלך אליו מחדש לחדש ומשבוע לשבוע ומיום ליום, בין כך השכים לפתחו יותר טמאה פעמים ולא נתן לו כלום עד שאמר לו, והלא אמר הכתוב אל תאמר לרעך לך ושוב ולמחר אתן ויש אתך, אמר לו מתלמידים אתה מיד נתן לו מסונו והלך לו, לשנה אחרת אמר אתערב מעני ואראה מה יהיה אחרית הדבר וכן עשה, כיון שבא הזמן הלך אליו ואמר לו אין לי מאומה ליתן לך, השכים לשבוע אחרת אמר אין לי מאומה ליתן לך, וכן כל יום ויום עד שהלך אליו יותר מאלף פעמים ולא נתן לו כלום, עד שאמר אין ערבות טובה לעולם לא מעשיר ולא מעני, והיינו דאמר בן סירא, ערבא טבא מאה צפריין. ובישא אלף אלפין:

לעולם

פ פתור פתורא פריש מחלוקת :

לעולם ימנע אדם מביתו מחלוקת, כשיראה שמריבין זה עם זה אנשי ביתו יפרוש שולחנו וימנע המחלוקת מתוך ביתו, שאפילו עובד ע"ז ואין בביתו מחלוקת-טוב לו, ואם הוא מתעסק ביראת האל על אחת כמה וכמה שיהיה טוב לו, שנאמר אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט, שנאמר אז נדברו יראי יי' איש אל רעהו ויקשב יי' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ומנין שאפילו עובד ע"ז שטוב לו שנאמ' חבור עצבים אפרים הנח לו וכתוב בתריה חלק לבם עתה יאשמו, והיאך ימנע אדם מחלוקת מתוך ביתו, יפרוש שולחנו מהרה ויסתלק המריבה, שכן מצינו באיש בושת בן שאול כיון שהיה מחלוקת בביתו שמריבין זה עם זה היה ציבא נערו פורש. שולחנו ומיד היתה נפסק המריבה ואם היה רואה שעדין מריבין מוסיף להם יין כדי לשמחם, שנאמ' ויין ישמח לבב אנוש, ובשביל שהיה ציבא מבטל המחלוקת מבית אדוניו זכה לבנים ולכנות ולעבדים ולשפחות ואף לנכסים רבים וזכה לירש בית אדוניו, ולפיכך כשיראה אדם מריבה בביתו יפרוש שולחנו ויפסיק המריבה מביתו, והיינו דאמר בן סירא, פתור פתורא פריש מחלוקת (ר"ל) נסתלקה :

ז צריך את דמיסב ולמיתן. יהא חולקך עם בר מביין.

לעולם כשתרצה לישא וליתן השתדל עם אדם שהשעה משחקת לו, ואם אין אתה מוצא אדם שהשעה משחקת לו השתדל עם אד' עני וצדיק ולא תשתתף עם עיה ועשיר, ולעולם יהא אדם נאמן במשאו ומתנו ואל יתחבר עם מי שאינו הגון לה שהרי פירש הכתוב דבר זה ואמר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, שכן מצינו באלישע ששימש לאליהו ויצק מים על ידיו נעשה כמותו, ועל יתחבר עם אדם שהוא רשע שמביאו לידי חשד, כמו שאמר שלמה עליו השלום ורוע כסילים ירוע

ירוע, כמו שמצינו ביהושפט שהתחבר ליהורם בן אהאב מלך ישראל והלך עמו אל רמות גלעד למלחמה, אמר לו הנביא עיה הדרשע תעזור ושונא יי תאהב ולכן עליך קצף מלפני יי ולפיכך יבקש אדם ריע טוב ונאמן ויתחבר אליו ואל יתחבר לרשעים שכן מצינו שאמר דוד עיה אל התחר במרעים כי בחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולון. ומעשה היה באדם אחד שנשתתף עם עיה והלכו שניהם לסחורה למדינת הים, כשהיו מהלכין, בדרך נשא עיניו וראה אותו עם הארץ בקמיעה בעין רעה, והיינו דאמי בן סירא, צריך את למיסב ולמיתן, יהא חולקך עם בר טבין.

קריבא סחורתא אכלתיה מאריה ורחיקא אבל (ה) (ל) מאריה.

לעולם יתן אדם צרכי הייתו וסחורתו בארצו ואל יהיו עיניו משוטטות בקצה הארץ ללכת. ואל ירהר בלבו שאם לא ירחיק מנותו לא יודמן לו כלום. שהרי שלמה אמר במשלו, ועיני כסיל בקצה הארץ, וזהו שאמר בן סירא קריבא סחורתא אכלתיה מאריה. ופי' של דבר זה. אם האדם עושה מלאכתו או סחורתו במקומו האל ירויח לו ואיכל שמן ובריא, ואף על פי שהוא עמל ויגע בה שוקט יהיה לאחר כך, וזה שאמ' דוד המלך עיה יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. ורחיקא אבל למאריה ואף על פי שהוא משוטט ועושה סחורות יפות מאכלו מהם במר נפש, והולך ברוחק גם ביום ובלילה שינה בעיניו אינו רואה, ומתירא מיושבים על הדרכים, ומלסטים הלוקחים יגיעו ועמלו, ולא עוד אלא שמבקשים את נפשו וגם קבורה לא היה לה. וזהו שאמר שלמה עיה טוב מלא כף נחת ממלוא הפנים עמל, לפיכך צריך האדם להקדים כל מלאכה או סחורה שתהיה בביתו ובארצו והקביה ירויח לו ויפסיק שכרו ויצליח במעשיו אם בתמים ובאמת הוא עושה מעשיו והיינו דאמר בן סירא

סירא קריבא סחורתא אכלתיה (ניא אכליה) מאריה ורהיקא
אכל (פ) למאריה:

ר רחמא קדמאה לית את כפר ביה:

לעולם אל ישכח אדם אהבה הנקדמת בין אדם לחבירו וצריך
שיהיה לו בלבו ואל יצריכו לאחרים שהרי כן מצינו
בדוד מלך ישראל עם יהונתן בן שאול שאהבת נפשו אהבו
ולא עוד אלא שכרת עמו ברית והשביע שלא יניח אהבתו שנאמר
ויכרות יהונתן את דוד ברית וכן עשה דוד עם בניו אחר שנפטר
יהונתן שנאמר ויחטול דוד על מפיבושת בן יהונתן בן שאול
על שבעת ימי אשר היה בינותם והקביה זכר לישראל ארבת
נעורים וברית קדמונים שנאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת
כלולותיך לכתך וגו' וצריך שלא יעציבו על דבר ושירויה לו
אם היה מצטרך לו ואל יצריכו לאחרים ושיהא לו נאמן רוח
וטבסה דבריו ופסעיו שכן אמר שלמה עיה מכסה פשע מבקש
אהבה ושונה בדבר מפריד אלוף ולא עוד אלא ששומר לבניו
אהבת אביהם לאחר שנפטר וכן מצינו שכל המכבד את הבנים
לאחר פטירת אביהם ויזכור אהבתו שנקדמת עמו יטב בעיני
אנשי הזמן מאד והוא פליאה בעיניהם מרוב שכרו אשר יזכור
לאוהביו ויותר שיש דברי הרבה כדאמר בן סירא רחימא קדמא
וכן היתה אהבה נקדמת לשניה מתאחרת ואם היתה מוחזקת
בלב שוה יותר ממשקלי זהב וכסף ואין חטא גדול יותר מהפרת
ברית נעורים ואהבת קדמונים וכופר בהם ומתהפך לשונא וכך
אמר איוב תתהפך לאכזר לי בעוצם ירך תשטמני והיינו דאמר
בן סירא רחימא קדמאה לית את כפר ביה:

ש שיתין מליכין יהון לך ומליכות נפשך לא תשובוק:

לעולם כשירצה האדם לעשות דבר ויהיה לו יועצים הרבה
לעשות דבר ויהיה לו יועצים רבה שיגלו על סודו אל
יבזה עצתם ואל ירהיקנה שהרי כן אמר שלמה עיה לב יודע
מרת

מרת נפשו ואף על פי שהוא יודע עצתו לטובה צריך לו שישקול
דבריו עם דבריה ויראה את דבריו ומכריע את כולם ועושה
עצתו ומרחיק מעצתם וגולל את לבו ומעשיו ליוצרו שהוא גדול
העצה ורב העליליה וכך אמר שלמה גול אל יי מעשיך ויכוננו
מחשבותיך ועוד אמר דוד עליו השלום יי יודע מחשבות אדם
כי הסה הבל והיינו דאמר בן סירא שיתין מליכין יהון לך
ומליכות נפשך לא תשבוק ופירוש מליכין יועצין כמו להן מלכא
מלכי ישפר עלך ותרגום לך איעצך אמלכיןך :

ת תתיהב לך יד כי הות שביעא ולא דהות כפינא ושביעא.

לעולם ישים אדם את נפשו כאלו כל מעדני עולט אצלו ואל
יצטרך לבריות ויראה את נפשו לפני אוהביו ואויביו
כמראה עשיר נפש שכן אמר שלמה עליו השלום יש מתעשר
ואין כל מתרושש והון רב ואם ירויה לו המקום לאחר כך אל
יראה את עצמו כרעב ששבע אלא כל ימותיו שמח שמא יבזוהו
בני עולמו ויאמרו עליו דברים שאינם הגונים וכן יאמרו הגוים
במשליהם לא פקיר אפקר מן גני לא ישבע ופירוש זה המשל
ערבי אין בכל העולם עני שיהיה עני מדולדל כמו עשיר גדול
ואינו שבע מעושר והיינו דאמר בים תתיהב לך יד כי הות
שביעאה ולא דהות כפינאה :

ת ו ש ל ב ע

